

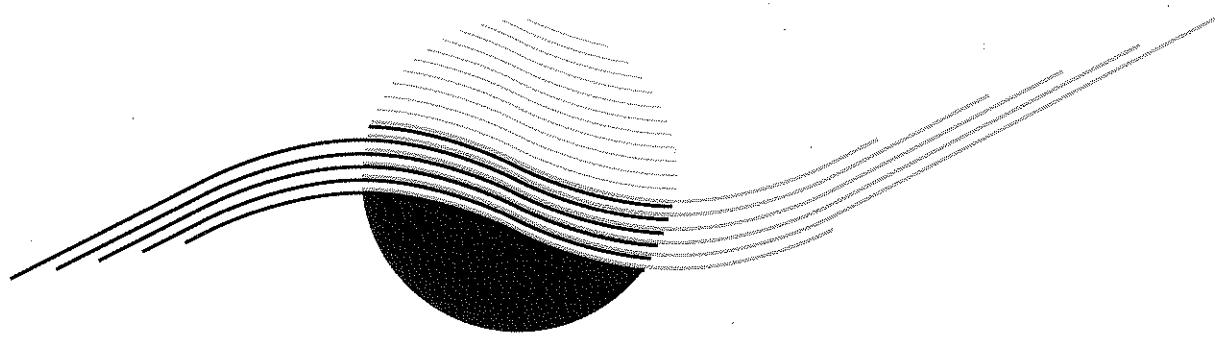
svetovanje
raziskovanje
razvoj
informacijsko središče
izobraževanje
publikacije

consulting
research
development
info-centre
education
publications

Drugi slovenski posvet

FUNKCIONALNA PISMEHOST

Ljubljana, 29.6.1993

Andragoški center Republike Slovenije
Slovene Adult Education Centre

ACS
SAEC

VSEBINA

	STR.
dr. Ana Krajnc: FUNKCIONALNA NEPISMENOST KOT OSEBNO STANJE OSEBNOSTI IN RAZVOJ SUBKULTURE	1
Olga P. Drofenik: VLOGA SOFINANCERJEV PRI IZVAJANJU PROGRAMOV USPOSABLJANJA ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST	14
Mag. Katja Dovžak: PREDSTAVITEV PROGRAMA USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST	39
Marjan Žveglič: VLOGA SVETOVALCEV ZA ZAPOSLOVANJE PRI ODKRIVANJU PROBLEMA IN USMERJANJU BREZPOSELNIH V PROGRAME USPOSABLJANJA ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST	43

dr. Ana Krajnc, ACS, 1993.

FUNKCIONALNA NEPISMENOST KOT POSEBNO STANJE OSEBNOSTI IN RAZVOJ SUBKULTURE

Izbrana poglavja iz priročnika " Izvor in podoba funkcionalne nepismenosti v svetu in pri nas", dr. Ana Krajnc, Olga Drofenik.

Učitelji in mentorji, ki se ukvarjajo z odpravljanjem funkcionalne nepismenosti, se le s težavo vživljajo v te ljudi. Sami ne izhajajo iz tovrstnega socialnega sloja in težav, ki so jih drugi imeli ali jih še imajo, sami nikoli niso imeli. Življenje funkcionalno nepismenih si le s težavo predstavljajo. Sami so v svojem kulturno bolj bogatem okolju marsikaj sprejemali spontano in nevede. Ne vejo, kdaj so se kaj naučili in zakaj, ker izhajajo iz kulturno višjega sloja, težav svojih slušateljev ne poznajo. Nekaj neposrednih izkušenj si morajo pridobiti tudi z ljudmi iz manj razvitega okolja, ker se sicer vanje ne bodo mogli vživljati. Morda jim pri tem lahko pomaga izkušnja s kakim znancem ali ljudmi iz soseske. Brez lastnih izkušenj bo mentor stanje svojih slušateljev in njihove reakcije težko prepoznaval in si jih razlagal. Največ pa se bodo naučili mentorji neposredno pri delu s prvimi skupinami funkcionalno nepismenih, z učenjem ob delu (learning by doing). Strokovna literatura, priročniki za mentorje in učitelje v programu za funkcionalno nepismene skrajšajo čas vživljanja v slušatelje in pridobivanja lastnih izkušenj. Pridobljena teorija izobraževanja odraslih praktične izkušnje osmisli, jih med seboj poveže ter pripelje do splošnih ugotovitev. Te pa se že lahko prenašajo z ene na drugo učno skupino in v širšo praks.

Domače raziskave o tem, kako se profilirajo funkcionalno nepismene osebe, kakšno je njihovo stanje duha, še nimamo. Zato se moramo zanašati predvsem na tuge raziskave in ugotovitve. Upravičeno pričakujemo, da so vsaj po svojih osnovnih potezah funkcionalno nepismeni podobni skupinam v drugih državah. V primerjalnih študijah so to dokazovali že drugi avtorji (Blonden za Latinsko Ameriko, Colins za Južno Afriko, strokovnjaki ALBSU za Veliko Britanijo).

Razmere so oblikovale poseben psihosocialni profil industrijskih delavcev. Imeli so malo možnosti, da bi se (tudi po končani šoli) razvijali naprej po neformalni poti. Že tako ozko usposobljeni so nazadovali, namesto da bi z leti napredovali. Zmanjšale so se tudi njihove intelektualne sposobnosti trdi francoski avtor Michael Tort. Delavska naselja, stanovanjski bloki, majhna stanovanja, fizična utrujenost po delu, pomanjkanje denarja, nizek življenjski standard, vse to in še mnogi drugi dejavniki so omejevali možnosti za pridobivanje novih znanj, razvijanje lastnih sposobnosti in nekaterih potrebnih osebnostnih lastnosti. Preprosti jezik, ki so ga uporabljali v medsebojnih komunikacijah, je bil omejen na nekaj preprostih besed, maloštevilne izraze in samo določene pojme. Izven tega so se težko izražali. Medsebojne komunikacije so bile le na najnižji ravni vsakdanjih, rutinskih opravil. Pojmovni svet v take vzorce vedenja ujetega človeka se ni širil in je ostajal vedno isti. Ritem življenja in dela se je ponavljal.

Življenje je bilo podrejeno delu v tovarni. Zgodnje vstajanje, prevoz na delo, nato so jih posrkale velike industrijske hale. Ljudje so se zgrinjali na isto mesto, velikokrat daleč od svojih domov ali pa so jim pozidali sosesko tovarne z naselji blokov. Delo je imelo svoj ritem. Osem ur. Človek se je prilagodil stroju in ne nasprotno, da bi delavec po svojih potrebah prilagajal stroje. Množica se je usula naenkrat domov. Vsi po isti poti, z istimi prevozi. Malo ali nič osebnega je v industrijskem ritmu življenja. Prišel je čas, ko je delavec zadovoljil svojo žejo, lakoto, zaspal na kavču, nato še morda televizija in zgodaj k počitku, da ne bo naslednji dan zgodnjo uro prespal in zamudil.

Skrb ljudi v takih pogojih življenja ni, da osebno rastejo, napredujejo, ampak predvsem, da vzdržijo napore. Vzdržati morajo vsaj toliko časa, da si pridobijo pravico do najmanjše pokojnine in s tem osnovno socialno varnost. Ne glede na žrtve. O teh niso razmišljali, niti zaznavali jih niso.

Sposobnosti so v takih pogojih zahrnele. Po enem ali dveh desetletjih takega dela so začele celo upadati in drsele so navzdol. (M. Tort, 1983).

Psihosocialne značilnosti funkcionalno nepismenih oseb:

- ostanki negativnih izkušenj iz časov šolanja zaradi neuspeha, traumatiziranost,
- negativen odnos do izobraževanja in intelektualnih naporov,
- izobraževanje enačijo s šolanjem,
- predpostavljajo hierarhičen odnos med učiteljem in učencem, ta se lahko samo podreja in uboga nadrejenega učitelja,
- negotovost, strah in odvisnost od tega, kar ga bodo naučili drugi,
- nizka samozavest,
- močna socialna kontrola zavedanja, zadržanost in anonimnost, strah pred izstopanjem in nastopanjem,
- razvita živiljenska spremnost, kako preživeti,
- uspešno reševanje konkretnih problemov,
- nizek socialni status (slabše materialno stanje, nizek ugled in socialna vplivnost,
- brez intelektualne kondicije,
- nerazvite učne navade in tehnike,
- slabše razvite kulturne navade,
- usmerjenost na kratkoročne rešitve,
- tesne socialne vezi s svojim okoljem, vendar redke vezi z višjimi socialnimi sloji,
- poseben žargon, jezik prakse in okolja.

Ljudje so na osnovi ritma življenja in lastnih izkušenj dobivali tudi določene vsebinske poteze. Te so bile za njih prav tako usodne in so negativno vplivale na njihove poznejše možnosti za to, da svoje delo zadržijo ali pa se prekvalificirajo, tako kot je na to vplivalo tudi neznanje. Ker so ljudje iz opisanega socialnega sloja pogosto doživljali neuspehe, so se negativne izkušnje kopičile. Kopičila se je osebna negotovost, upadala je samozavest, osebna drznost in ofenzivnost, aspiracije po napredovanju pa so po določenem času izginile (A. Krajc 1982).

Značilno za funkcionalno nepismene je, da so nesamozavestni, včasih predani pasivnosti, čakanju, da jim drugi pomagajo, da drugi kaj zanje store. Boječnost je pogost pojav, ki se včasih pokaže tudi v oblikah grobega vedenja, nasilništva do okolja ali pa pretirane podredljivosti.

Funkcionalno nepismeni so preživljali svoje življenje kot "odvisneži" podrejeni drugim. In postali so podredljivi. P. Freire govorí o "kulturi nemih" (P. Freire 1972). Nemo zro v življenje in svet, prilagajajo se mu in podrejajo.

Danes so jih zaradi napredka in razvoja industrijske hale "izbruhale" na plano. Ko ostajajo brez dela in zagotovljene varnosti, ko je njihov obstoj ogrožen, so zmedeni, začudeni, v šoku, počutijo se nemočne. Navdaja jih močan občutek, da so jim naredili krivico. "Če smo bili 20 let dobri, zakaj sedaj nismo več?" Na to vprašanje si ne znaajo odgovoriti. Drugim pa tudi ni do tega, da bi jim razlagali. So nemočni in preplašeni. Skrbi jih zase, še bolj pa za njihove potomce. Ne vedo, kje je pot, ki bi jih vodila iz zagate. Tavajo v svoji nemoči in obupu. Čakajo na pomoč drugih. Sedaj, ko so jim vzeli iz rok stroje in jih vrgli na odpad, ne vedo več, kaj bi s seboj.

Kultura, umetnost, uživanje, zabava, prosti čas, šport so jim tuje besede. Pojmi za neke druge ljudi ali izmišljeni izrazi. Njim ne pomenijo nič resničnega ali uresničljivega. Premalo so pogumni, da bi se borili tudi za tisti mali košček svojih pravic, ki pripadajo vsakemu človeku. Verujejo v druge, vase ne.

In ko jim nekdo od zunaj postavi zahtevo "učite se, pa boste dobili novo službo", se jim zdi to tako tuje in nemogoče, da v skrajnem primeru celo raje napravijo konec svojemu bednemu življenju, ne da bi se vanj sploh imeli kdaj priliko globje vključiti.

Osnovne poteze funkcionalne nepismenosti pa so ostale povsod enake, skupne ljudem iz različnih okolij. Neprimerno stanje osebne izobraženosti, način dela, način življenja - vse bi lahko spravili na skupni imenovalec odvisnosti od družbe in okolja, nadrejenih, tistih, ki o njih odločajo; (dokler jih imajo) so to šefi v službah, uradi za brezposelne, nato socialno skrbstvene službe. Zaporedje je značilno.

Funkcionalna nepismenost vodi osebe v določeno intelektualno poab�jenost. Ljudje nimajo intelektualne kondicije. Lalage Brown z univerze v Glasgowu govorí o "zarjavelih ljudeh." Potrebujejo več znanja. Potrebujejo novo znanje. Ker nimajo (primerne) intelektualne kondicije, se k učenju težko spravijo. Počasi in z muko jim gre od rok.

Zato spet doživljajo neuspehe zlasti na začetku. To jim je sicer domače, poznano doživetje, toda obenem jih tudi vedno bolj oddaljuje od izobraževanja.

Francoski viri podajajo naslednje značilnosti funkcionalno nepismenih ljudi:

- manjkajo jim spretnosti, počutijo se nesposobne,
- berejo za silo, sestavljajo lastne tekste, pišejo pa mnogo slabše,
- počutijo se kot invalid,
- odvisni so od tuje pomoči, vedno prosijo druge, da jim kaj naredijo, pomagajo,
- ne morejo biti srečni ker so odvisni od pomoči,
- potrebujejo več lastne priprave,
- na vsako stvar morajo biti bolj pozorni in vedno na preži,
- biti morajo hitrejši od drugih, da lahko vsilijo svojo rešitev, to kar zna jo,
- prehitevajo sogovornika, da jih ne bi presenetil s kakšnim svojim predlogom,
- v javnosti posnemajo druge (naročanje hrane v restavraciji, kupovanje),
- bolj so odvisni od grafičnih simbolov (prepoznavajo napise),
- imajo težave z administracijo, obvestili, formularji, prošnjami
- imajo strah pred knjigami,
- svoj svet doživljajo kot zelo omejen (pismenemu je svet večji),
- počasne je od drugih napredujejo v družbi,
- imajo omejeno možnost za izražanje lastnih čustev,
- odvisni so od poštenosti drugih,
- več odgovornosti mora prevzeti partner,
- govorijo manjvreden dialekt,
- utrujajo se s tem, kako bi prikrili svojo nepismenost, zmanjšan ugled v družbi,
- ne dojemajo količinskih razmerij, ne zna jo primerjati cen, prepoznavajo le označene številke, cen v razprodajah,
- sprejemajo, kar je popularno (imena filmskih junakov, znamko oblačila, popularno hrana),
- slabo poznavajo vrednost denarja, izpostavljeni so manipulacijam prodaje,
- hitreje zapadejo v rednotam potrošniške družbe, reklami, vsiljenemu pogledu,
- norčujejo se iz drugih, zaničevanje drugih je kot povratna informacija,
- izogibajo se mestu, centru, (preveč napisov, znakov, preveč zgoščene komunikacije),
- pomagajo si z barvami (cestni znaki, mestni promet itd.),
- navzven so lahko zelo pasivni, da se manj izpostavljajo,
- so lahko zelo aktivni, da manjkajoče nadoknadijo z drugimi ukrepi,
- vedno morajo nekaj prositi druge,
- dvomijo v svoje sposobnosti,
- skrbi jih, če so drugi opazili njihovo nemoč in neznanje, povečana socialna kontrola,
- obsojeni so na fizično delo,
- odrinjeni so na rob družbe.

Naštete značilnosti funkcionalno nepismenih izvirajo iz njihovega doživljanja samega sebe. V odnosu do zunanjega sveta razvijajo celo subkulturno vedenja, da prikrijejo svoje neznanje in nemoč. Pomagajo si z drobnimi izgovori, včasih tudi lažmi, opravljajo razne stvari skrivaj, ko so sami, da drugi ne vidijo, kako so nerodni. Če ne morejo česa napraviti na skrivaj in po svoje, se temu raje odpovedo. Slabo izkoriščajo svoje pravice in tudi možnosti, ki jim jih nudi okolje.

Na primer: raje ne gredo v muzej, ker ne vedo, kje je vhod, ker si ne predstavljajo koliko bi lahko stala karta ali ker ne bi znali dovolj hitro prebrati napisov. Funkcionalno nepismenim ljudem tako marsikaj od tega, kar jim sicer okolje nudi kot potencialna možnost uhaja iz rok. Možnosti ne izrabijo, ker na to niso dovolj pripravljeni. Pomanjkljivo usposobljenost bi lahko razdelili na nekaj vrst neznanja in glavnih značilnosti funkcionalne nepismenosti:

- zmanjšana verbalna usposobljenost (govor, branje, pisanje),
- nerazvita numeričnost (kantitativna razmerja, računanje, predstave zaporedij),
- nizka splošna razgledanost, pomanjkanje osnovnih znanj,
- pomanjkljiva komunikativnost, nezmožnost za uspešno komuniciranje (socialna nepismenost).

Če zna človek pisati in brati, se začne tudi bolje pogovarjati in poveča svoj besedni zaklad, kar pomeni, da je spoznal nove pojme in da je vedno bolj razgledan. Pri funkcionalno pismenem človeku postanejo pogовори drugačni, bolj strukturirani, natančni. Tudi druge zna bolj poslušati. Ker se zna bolje in točneje izražati, ga tudi drugi bolje razumejo. Kot posledica boljšega sporazumevanja z drugimi (boljšega komuniciranja) se zmanjša število konfliktov z okoljem, ljudje pogosteje doživijo uspeh, dosežejo več svojih ciljev kot prej in si začno postavljati nove cilje. Še pred časom npr. človek ne bi razmišljal o tem, da stopi na srednjo šolo in povpraša ravnatelja, kaj naj naredi s šolanjem lastnega otroka. Bal bi se to napraviti, ker ne bi bil prepričan, da bo to znal pravilno vprašati in pravilno razložiti domač družinski problem. Zaradi negotovosti in strahu raje ni poskusil. Ko začne isti človek delovati na nekoliko višji ravni začno strahovi postopoma odpadati in tudi negotovost se zmanjša. Občuti, da zmore nekaj več kot prej.

Začaran krog negativnih doživetij se ne prekine, dokler ne poseže vmes nek program za pospeševanje izobraževanja odraslih in osebnostnega razvoja od zunaj. Ljudje sami se na stopnji funkcionalne nepismenosti ne zavedajo svojih zagat in pomanjkljivosti. Na lastni koži občutijo le negativne posledice. Negativna doživetja kot da se nočejo ali ne morejo prekiniti. Ljudje v kulturno in socialno slabo razvitem okolju doživljajo stiske, zagate in puščajo za seboj vrsto nerešenih problemov. Dokler si ne pridobijo nove, višje stopnje usposobljenosti imajo zelo malo možnosti, da bi se jim življenje in reševanje lastnih tekočih problemov obrnilo na bolje. Prva pozitivna doživetja doživljajo ti ljudje šele v programih funkcionalne nepismenosti in z njihovo podporo, ko jim stojijo ob strani učitelji in mentorji.

Zato naj bi se v programe za odpravljanje funkcionalne nepismenosti vključevalo med drugim tudi reševanje tekočih problemov ljudi, ki so v učni skupini, kot npr.: iskanje novega stanovanja, iskanje najbolj ugodnega kredita, šolanje otrok, potovanje v tujino, bolezen, invalidnost, nesporazum v soseski, zapuščinska razprava, poštno nakazovanje denarja, pisanje osebnih pisem, oglasi za časopise itd.

Prvih uspehov ne bodo dosegli čisto sami. Mentor jim bo pokazal, kako naj zapišejo, da bo bolj učinkovito, kako naj izpolnijo formular ali kako naj v pisarni vprašajo. Pomembno pa je, da bodo to sami opravili in doživelji lasten uspeh. Pozitivna lastna doživetja bodo delovala močneje kot kakršno koli spodbujanje in pohvale drugih.

Stopnje slabše usposobljenosti funkционално nepismenih:

slabo POSLUŠA - RAZUME DRUGE

še slabše GOVORI, SE USTNO IZRAŽA

zelo slabo BERE

najslabše PIŠE, SE PISNO IZRAŽA

Za stvari, ki jih oseba ne pozna, tudi ne išče imen, pojme, s katerimi se v svojem okolju ne srečuje, ne poimenuje. Dve in pol leti star deček, ki je živel tik ob progi, kjer so pogosto spuščali in dvigali zapornice, je te zapornice jasno zaznaval kot del svojega sveta. Starši, ki so iz zavesti pregnali moteče glasove proge in zapornic, se očitno o tem niso pogovarjali, dečku o tem pa tudi niso govorili. Vlaki in zapornice pa so očitno vedoželjnost dečka pritegnili. Najprej jih je upodobil v domači kuhinji s pomočjo stolov in kuhalnic, potem pa jih je še poimenoval: "klinke". Starši so se nasmejali ob otrokovi jezikovni domiselnosti, nato pa so ga popravili: "To niso "klinke", ampak "zapornice", ki nam vso noč parajo živce". Ali je otrok poleg nove besede, izraza, ki ga je očitno rabil, začutil tudi negativen odnos staršev do zapornic in proge? To je ostalo odprto vprašanje. Psihologi trdijo, da se poleg besed zapomnimo tudi čustvena stanja, prevzamemo odnos in stališče drugih in smo podvrženi raznih stereotipom mišljenja, ki prevladujejo v našem okolju. Vprašanje je, koliko časa so v opisanem dečku proga, vlaki in zapornice vzbujali še naprej pozitivne občutke in radost. Ali pa se je pod vplivom okolja in lastne socializacije postopoma obrnil na stran staršev in mu je hrup postal zoprni namesto zanimiv.

S čim manj pojmi se otrok v svojem ranem otroštvu sreča, tem manj izrazov in besed išče, ker zanj drugo, razen tega kar pozna, ne obstaja. Otroku se poraja funkcionalna nepismenost ali neuspeh v šoli že zelo zgodaj, ko zagleda prve stvari okrog sebe. Psihologi trdijo, da se otrok uči že v prenatalnem obdobju, v času nosečnosti. Impulze za svoj razvoj dobiva prek materinega telesa. V nerazvitem socialnem okolju se otrok sreča z manj predmeti, pojmi in pojadi in okoljem, ki uporablja besede predvsem za hrano, pičačo, počitek. Preprosti starši še o svojih čustvih neradi govorijo, zdijo se sami sebi nerodni in sram jih je, da bi izrazili to, kar občutijo. Ljubezen in toplino izkazujejo otrokom skozi predmetni svet npr. otroku dajo oreh, kupijo mu sladoled, ponudijo mu edino jabolko, prihranijo mu to, kar najraje je, ob njem zaspijo v isti postelji, nasmejejo se mu itd.

V socialno in kulturno manj razvitem okolju so pogoste, jše neverbalne komunikacije, ljudje se poslužujejo bolj gibov, mimike, drže telesa, da izražajo svoja čustva in misli. Manj operirajo z besedami. Otroci se naučijo izražanja od staršev tako, da jih posnemajo v vedenju, gibih in mimiki. Beseda jim gre teže z jezika. Zato se bolj vidno poslužujejo kretenj z rokami, mahajo, kimajo in z gibi ponazarjajo tisto, kar bi radi povedali. "Daj mi tisto. Tisto! Ne to, tisto!"

Sporazumevanje z neverbalno govorico je najbolj uspešno v neposrednem okolju, kjer človek sicer živi. Če se mora na ta način izražati v nekem novem okolju, kamor pripotuje ali pa pride zaradi nekih drugih vzrokov, hitro zaide v težave. Pomen kretenj, mimike, drže telesa itd. je v novem okolju drugačen. Besed ne pozna, zato se poskuša še vedno izražati z neverbalno govorico, ki je pa novo okolje ne razume pravilno in tudi on novih znancev prav ne razume. Besede so bolj univerzalne v svojem pomenu in z enega v drugo socialno okolje laže prenašajo, čeprav tudi med pomeni, ki stojijo za eno in isto besedo, nastajajo razlike, če gremo iz enega v drugo okolje. Pomen iste besede se nekoliko razlikuje. Te razlike so lahko zelo majhne in jih ljudje niti ne zaznajo. Strokovna literatura govorí o tako imenovanem "semantičnem diferencialu". Ljudje se pogovarjajo tako kot da vsi isto mislijo, dejansko pa misli vsak nekaj drugega. Če se pogovarjajo dovolj dolgo, postopoma to tudi odkrijejo in popravijo smisel, ki ga vsak zase dajejo neki besedi. Morda se odločijo, da pomen le razširijo ali pa besedo dopolnijo še z novim pomenom, k svojemu prejšnjemu dodajo še novega in pozneje bodo uporabljali besedo večpomensko. Npr. skleda: na Primorskem pomeni posodo za umivanje rok (lavor), na Kranjskem posodo za pripravo solate; majica: na Primorskem pomeni pulover, na Kranjskem spodnje perilo. Gre za primere, ko ima beseda več pomenov. Razlike med pomeni so najpogosteje manjše in predstavljajo le določen zamik. Ne pomenijo drugi osebi točno tega, kar prva misli, ampak nekaj več ali nekaj manj. Postopoma odkrijeta, kaj menita, ko uporabljate besedo.

Socialno okolje, v katerem se za eno besedo skriva več pomenov, je jezikovno siromašno, nasprotno pa je socialno kulturno okolje, kjer imamo za isti pojem lahko celo več izrazov, jezikovno bogatejše. Te razlike najbolj očutijo prevajalci, ko morajo misli iz enega jezika prenašati v drugega. Težko je prevajati iz bolj razvitih v manj razvite jezike, ker slednji razpolagajo z manjšim številom besed in se ena beseda uporablja za več stvari, za več pojmov (npr. iz francoščine v slovenščino), zaradi tega pa se lahko celotno besedilo skrči. Tudi obratno prevajanje iz manj razvitega jezika v bolj razvitega je lahko kočljivo (npr. iz slovenščine v francoščino), ker se za en pojem pojavlja več besed samo z rahlo drugačnim odtenkom v pomenu, pojavlja se več sinonimov (besed, ki isto pomenijo) in prevajalec mora vedeti, kateri od njih je v danem stavku najbolj primeren.

Otrok v socialno razvitem okolju hitreje osvaja nove besede, ker so komunikacije predvsem verbalne. Namesto kretenj uporabljajo besede, izraze za določen pojem. Bogatejši besedni zaklad otroku razvija tudi mišljenje in nastajanje novih misli. Eno besedo uporablja v kulturno razvitejšem okolju v zelo različnih fazah in stavkih. S tem se pojavlja tudi v različnih miselnih povezavah. Oseba tvori nove misli in te postajajo vedno bolj zapletene. Namesto kratkih stavkov uporablja zložene stavke z več odvisniki.

Otroci se v prvem razredu med seboj zelo razlikujejo, ker so razlike med okolji, v katerih živijo tudi, velike. Nekateri so klepetavi, drugim gre beseda težko z jezika. Vendar učitelj ne bi smel zamenjati otrokove introvertiranosti z verbalno nerazvitostjo. Nekaj prejšnjih primanjkljajev nadoknadi šola zlasti, če se med seboj mešajo zelo različni otroci, taki, ki prihajajo iz različnih okolij. Učijo se med seboj v odmorih, ko poslušajo eden drugega pri pouku, pri igri itd. Šola bistveno razširi možnosti za otrokov verbalni razvoj.

Pedagoške in andragoške raziskave potrjujejo tezo, da je stopnja do katere otrok ali pozneje odrasel človek obvlada materinščino usodnega pomena tudi za vse poznejše nadaljnine učenje. Znanje materinščine je zgornja meja, do katere seže znanje tudi pri drugih predmetih ali pozneje učenje odraslih. Nihče se ne more naučiti druge učne snovi boljše (bolj kompleksno, bolj zahtevno) kot svoj lasten jezik. Lahko se zgodi, da se razseljena oseba bolje priuči večin jezika novega okolja in zamenja prvotno materinščino z novim jezikom, če je novo okolje bolj razvito od prejšnjega. Takrat svoj prejšnji jezik pozabijo, ga napačno izgovarjajo in mešajo besede z novim jezikom.

Funkcionalna nepismenost staršev poraja funkcionalno nepismenost otrok

Osnova vsega je pri človeku njegova spretnost uporabe jezika. Govorica, izražanje, besedni zaklad in besedne povezave pogojujejo razvoj mišljenja in človekove komunikacijske sposobnosti. otrok ostaja s svojim razvojem na nivoju lastnega socialnega okolja. Če živi s funkcionalno nepismenimi starši, bo tudi sam ostal na istem nivoju. Uporabil bo skromno število besed, in še te samo v eni ali dveh povezavah. Z besedami se omejuje tudi misleni razvoj. Ker ostaja na nižji ravni bo sam zelo težko prišel do novih besednih povezav. Nov smisel bi dajal besedam predvsem s pomočjo drugih. V svoji govorici pogosteje kot otrok iz razvitega okolja uporablja namesto pravih besed nadomestila "ta", "tisto", "ono", "tisti". otrok največ govorí doma, v šoli bolj posluša. Domače učenje in posnemanje je čustveno podkrepljeno. Vzorci vedenja se med čustveno navezanimi osebami prenašajo spontano, globoko se vtisnejo v osebo, ker so podprtji z doživljajskim učenjem. otrok se razvija kot kopija svojih staršev ozziroma ljudi, s katerimi živi. Funkcionalno nepismeni starši vzbujajo funkcionalno nepismene otroke.

Otrokom iz funkcionalno nepismenega družinskega okolja gre v šoli slabo že na začetku. V prvi razred prihajajo "neuki". Zaostanek za tistimi, ki morda, ko pridejo v šolo poznajo abecedo, nekateri celo že pišejo in berejo, ni samo v bralnih in pisnih veščinah; predvsem je očiten in usoden zaostanek v miselnih funkcijah: miselni gibčnosti, razvitosti fantazije, sposobnosti ustvarjanja novih kombinacij, dojemanje in presojanje kvantitativnih razmerij, številu miselnih vzorcev, logičnem sklepanju, analitično - sintetičnem mišljenju in celotni miselni samostojnosti in prodornosti. Našteti procesi neopazno podpirajo šolsko učenje. Otrok iz funkcionalno nepismenega okolja izdela prvi razred z najnižjimi ocenami in predvsem na račun vloženega truda učitelja in šolskega okolja. Socialni vplivi šole na razvoj otroka so prešibki, da bi premagali zaostanek družinskega in socialnega okolja soseske, v kateri otrok živi. Nevarno je, da dokler otrok ne spremeni svojega okolja (za to ni dejanskih možnosti), bo še naprej funkcioniral na isti stopnji kot njegovo okolje. To, na kar sam ni naletel, ne more biti v njem.

Zaostanek osebnostnega razvoja otrok iz zaostalega okolja se nadaljuje in se v nadaljevanju šolanja vedno bolj usodno kaže. Obdobje prvih štirih razredov osnovne šole je za razvojne razlike otrok še najbolj tolerantno. Izraža se predvsem v ocenah. Učitelj dela s takim otrokom bolj celostno in ima več možnosti, da pri razrednem pouku vpliva na razvoj osebnosti svojih učencev. Otroci z razvojnim zaostankom naletijo na nepremagljive težave pri prehodu na predmetni pouk. Sedaj gredo vsakih 45 minut iz rok v roke, vsakič k drugemu učitelju šolskega predmeta. Odnos med učencem in učiteljem postane enodimensионален in vsa skupna prizadevanja se tičejo predvsem znanja. Pri predmetih se uči podatke, definicije in dela vaje, da si vse potrebno zapomni. Praznina nerazvitih sposobnosti pa vedno bolj ostaja tako, kot je bila. Prenatrpani učni programi še bolj pospešujejo mehanično pridobivanje znanja in površinski odnos učitelja do učencev. Učenec nima več nikogar, ki bi mu pomagal logično sklepati in razčleniti učno snov, razumeti jo ali povedati jo na drugačen način. Kmalu učenci iz manj razvitega okolja obstanejo pred kopico nerešljivih zagat. Kopiči se občutek nemoči, negotovosti in neuspeh za neuspehom. Kdo ne bi iz take situacije bežal? Umaknejo se v svoj svet, neuspehi v 5., 6., 7., ali celo zadnjem 8. razredu pa se ponavljajo. Pri petnajstem letu starosti izstopi s 5 ali 7 razredi osnovne šole. Bolj vztrajni ali pa tisti, ki so naleteli na bolj toleranten in razumevajoč šolski kolektiv, ki jim njihovo nemoč in neznanje odpušča, lahko celo končajo osmi razred. Ustavi pa se jim na poti naprej.

V Sloveniji smo odkrili že v začetku sedemdesetih let, da se nekateri starši, čeprav sami zelo nizko izobraženi, opisanih problemov zavedajo. Vključevali so se v osnovno šolo za odrasle predvsem z motivom, da pomagajo svojim otrokom pri šolanju. Svojo funkcionalno nepismenost so premagali najprej starši, z njihovo pomočjo pa potem postopoma tudi otroci.

Funkcionalna nepismenost ni samo stanje razvitosti ali nivo delovanja neke osebe, ni samo končen rezultat, ampak tudi proces pogojevanja in nastajanja ovir za človekov razvoj.

Funkcionalno nepismeni starši porajajo funkcionalno nepismenost med lastnimi otroki. Proces najprej ustavimo, če projekt funkcionalne pismenosti usmerimo zlasti na odrasle, ker imajo ti vpliv na druge mlajše. Tako preprečimo razmnoževalni vpliv procesov prenašanja raznih vzorcev vedenja, stereotipov mišljenja in izražanja.

Omejenost in obseg socialnih stikov v socialnih skupinah in upravnih enotah

V socialno bolj razvitem okolju je stopnja socialne kristalizacije mnogo višja. To pomeni, da obstajajo razne skupine, ki se jim posamezen človek lahko pridruži: planinsko društvo, filatelisti, društvo diabetikov, društvo likovnikov, društvo vrtičkarjev, klub bralcev, nogometni klub, društvo za pomoč invalidom, filmski klub, amatersko gledališče, društvo lutkarjev, društvo muzealcev, slikarsko društvo za amaterje, društvo dopisnikov, knjižnice, društvo kmečkih kooperantov, društvo vinogradnikov, kinološko društvo, društvo akvaristov, taborniki ali skavti, video klub, foto krožek, društvo "naredi si sam", društvo opazovalcev ptic selivk, društvo prijateljev nevroloških bolnikov, pevski zbor, društvo zbiralcev zdravilnih zelišč, filatelistično društvo, numizmatično društvo, hortikultурno društvo, društvo staršev otrok jecljavcev, društvo hišnikov, skupine za predzakonsko ali zakonsko svetovanje, društvo študentov... itd. Možnosti, kako se lahko ljudje med seboj povezujejo niso nikoli izčrpane, ker se neprestano porajajo nove potrebe ljudi in tudi nove ideje, kako bi jih skupaj uresničili in zadovoljili. Ustvarjalna fantazija "prebujenih" ljudi je brezmejna.

Ko stopi človek iz svojega intimnega kroga, pred javnostjo zaprtega sveta, naleti na nove spodbude, nove vzorce vedenja in delovanja drugih ljudi, sreča se z novimi izrazi in novimi načini povezovanja besed, z novim načinom razmišljanja in čustvovanja, z novimi stališči in pogledi. Kako vpliva na razvoj osebnega izražanja, verbalnost in numeričnost osebe širše socialno okolje je v Sloveniji že pred časom dokazal znan slovenski dialektolog T. Logar, ko je razlagal nastanek slovenskih dialektov. Zakaj so slovenski dialekti tako razdrobljeni? Pretežno gorati svet in ostale razmere so pogojevali, da so relativno majhne skupine ljudi med seboj komunicirale in živele precej zaprto življenje. Temu primerno se je razvijal tudi jezik kot živa tvorba nekega naroda. Med seboj podobno govorico so imeli predvsem ljudje, ki so bili v najpogostejših stikih. Sporazumevali so se najprej v določenem žargonu, potem pa je govorica sčasoma prešla v dialekt. Ljudje so drug od drugega prevzemali morfologijo besed. Tako se zaradi zgodovinskih dejstev pojavita npr. v eni vasi dva dialekta, če je vas na levi strani potoka pripadala eni fari, desna stran vasi pa drugi. Ljudje so se v preteklosti med seboj največ pogovarjali na poti v cerkev, pred in po bogoslužju, na raznih sejmih, pogrebih, gasilskih veselicah in drugih javnih prireditvah, ki pa so bile povezane zlasti s cerkveno delitvijo na župnije. Slovensčino kot uradni jezik so spoznavali le v šoli, knjižni jezik pa v preteklem stoletju zlasti iz Mohorjevih koledarjev in letnih knjižnih zbirk Mohorjeve družbe. Opisane komunikacije so bile značilne zlasti za kmečka gospodinjstva v Sloveniji v preteklosti in prvi polovici tega stoletja.

Zelo se je spremenil način življenja ljudem, ki so odhajali živet v mesta. Urbanizacija in industrializacija pogojujeta spet nove vzorce komunikacij, nove navade ljudi in nove vsakdanje oblike vedenja in medsebojnega druženja. Na vaseh se prek mest komunikacije širijo zlasti na račun dvojne ekonomije: kmetje in službe v večjem občinskem središču.

Kljub temu, da se komunikacije ljudi širijo in postajajo vedno bolj zgoščene, še vedno ne zadovoljujejo potreb. Istočasno s porastom medsebojnega komuniciranja med ljudmi, se povečujejo naglo tudi zahteve. Z industrijo se širijo banke, birokracija, pisno urejanje lastnih in družinskih zadev. Ni dovolj, da se ljudje naučijo v šoli pisati in brati ter računati, s tem znanjem morajo opravljati vedno več in vedno bolj zahtevne stvari (pisati prošnje za stanovanja, tekmovati z drugimi številnimi prosilci pri stanovanju in kreditih, urejati svoje dohodke in izdatke prek bančnega poslovanja, nakupovanje in potrošništvo zahtevata, da zna človek kupovati prave stvari, da razume navodila za delovanje vedno bolj zahtevnih aparatov in za njihovo vzdrževanje, da razume, kako se bo zdravil, kaj opozarjajo priložena navodila pri zdravilih. Zahteve se vedno bolj večajo človek, iz manj razvitega socialnega okolja pa jih vedno teže dohitova.

Analize preživljjanja prostega časa med Slovenci kažejo podobne vzorce vedenja, značilne za posamezne socialne sloje kot jih zasledimo tudi pri drugih populacijah. V nižjem socialnem sloju se socialni stiki omejijo predvsem na obiske sorodnikov in neposrednih sodelavcev iz službe. Veliko manj pripadajo raznim socialnim aktivnostim in skupinam v okolju, kot ljudje iz višjih, bolj razvitih socialnih slojev.

Značilne prostočasovne aktivnosti glede na socialni sloj:

Nižji socialni sloj: Višji socialni sloj:

Izobrazba: nedokončana osn. šola Izobrazba: štiriletna sr.š. višja šola, fakultetna izob.

Značilne poti komuniciranja: Značilne poti komuniciranja:
govor, neposreden osebni pisne, posredne, umetniško
stik izražanje.

Socialni stiki: bližje okolje s sorodniki, s sosedji, ustaljene poti, manjše število stikov, ponavljajo se isti, slabo razviti osebni interesi

Socialni stiki: bolj od-daljeni, selektivni kolegi po stroki, menjavanje stikov glede na lasten interes in potrebe, sposobnost nave-zave novih stikov, številni stiki, številni razviti int.

Konvergentno delovanje osebnih socialnih stikov družinskih članov navzven (zanašajo se na iste stike), večja odvisnost od staršev

Vsebina socialni stikov: dolžnost do sorodnikov, iskanje pomoči, družinski dogodki in prazniki, pogostitve, zapolniti prazen prosti čas, prehrana, počitek, pridobitno delo, služba, varstvo otrok, zdravstvene težave, stanovanjska stiska

Nizka stopnja organiziranosti prostega časa, monotonost, praznine brez aktivnosti

Divergentno delovanje osebnih stikov pri družinskih članih, vsak navezuje svoje stike, glede na različne interese in potrebe, manjša odvisnost od staršev

Vsebina socialnih stikov: kulturna doživetja, javni dogodki, ogled kulturnih ustanov (razstav, predstav, zbirk), sestanki, prireditve, javni nastopi, zahave in izleti, potovanja, poklicno delo, vodoželinost

Visoka stopnja organiziranosti prostega časa, pestrost aktivnosti, vedno zapolnjen čas

Pri socialno bolji razvitem sloju se socialni stiki ne omejujejo na neposredno sosesko in sorodstvo, ampak so mnogo širši, ker sledijo številnim in možnim interesom človeka. Manj razvito okolje je za ljudi zelo skrčeno, neizobraženi imajo zelo redke in slabo razvite interese. Predvsem se ukvarjajo s tistim, k čemur so prisiljeni, to pa so najpogosteje problemi lastnega obstoja.

Člani družin v bolji izobraženih slojih gredo s svojimi interesi vsak po svoje, socialne stike navezujejo po lastnih osebnih potrebah. Tudi otroci so manj vklapljeni v vzorec družinskega vedenja ali vedenja svojih staršev. Nekdo se bolj ukvarja z glasbo, drugi s športom, vsak ima svoj krog prijateljev, nekdo je bolj predan službi, drugi bolj lastni rekreaciji in zdravju. Veliko manj so družinski člani odvisni od staršev in manj je posnemanja kot pri funkcionalno nepismenih ljudeh.

Velike razlike v običajnih aktivnostih ljudi, navadah in vzorcih socialnega vedenja ter v socialnih stikih se odražajo tudi v bogastvu jezika in stopnji komunikativnosti ljudi. Besedni zaklad funkcionalno nepismenih je zelo skrčen, tako kot je skrčena tudi njihova aktivnost na najbolji nujne, za obstoj potrebne aktivnosti. V krogu najnižje izobraženih ljudi se pogovarjajo o hrani, o počitku, dnevnih opravilih, denarnih problemih in družinskih dogodkih sorodnikov, znancev in svojih. Medsebojne komunikacije se omejijo na najnujnejše izraze. Otroci v socialno tako siromašnem okolju imajo zelo omejene možnosti, da bi se naučili jezika. Spoznavajo le izraze za konkretnе pojme, besedni zaklad je minimalen, izražajo se izrazito v dialektu. Priložnosti, da bi se naučili uradne slovenščine so redke, preredke, da bi vplivale nanje.

Zato tako starši kot otroci neradi govorijo v javnosti. Pred drugimi nimajo dovolj samozavesti in čutijo, da bi morali povedati drugače kot znajo. Paolo Freire, ki je spoznaval poliske delavce v Južni Ameriki in jih opismenjeval, je govoril o "kulturi nemih", kar smo že prej navedli. Že zaradi nerazvitih lastnih verbalnih sposobnosti raje čakajo, da jim drugi kaj povedo, ko da bi sami spregovorili. Če k temu dodamo še večjo politično moč in družbeni vpliv bolj izobraženih ljudi iz višjih socialnih slojev, potem se nam razlogi za tako stanje (funkcionalno nepismenost) še bolj jasno pokažejo.

Nizke verbalne sposobnosti se še povečajo ob nizki splošni razgledanosti. Funkcionalno nepismeni slabše poznajo dnevno politiko, znanstvena odkritja in dosežke tehnike, lastno zgodovino in kulturo. Nasproti so slabše informirani od ostalih bolj izobraženih, ker se preveč zanašajo samo na medsebojne pogovore in stike z ljudmi, ki vedo približno toliko (malo) kot oni sami. Možnosti za osebno rast in pridobivanje širše razgledanosti so majhne.

Živiljenjsko bi lahko rekli, da so funkcionalno nepismeni obstali na mrtvi točki, ker je verjetnost, da bi se sami premaknili v družbi navzgor relativno majhna. Impuls mora priti od zunaj. Zato je koordinirana in vodena družbena akcija za odpravljanje nepismenosti nujno potrebna. Gotovo pa je to v izobraževanju odraslih eno najbolj zahtevnih področij. Izobražujete tiste, ki si tega ne želijo, vsaj na začetku se odločate namesto njih. Šele postopoma spregledajo lastno stisko in potrebo po učenju, vendar jih mora do tja pripeljati mentor, andragog. Premakniti jih mora iz mrtve točke, neaktivnosti, iz stanja brez želja in lastnih interesov. Zato vlagajo mentor veliko začetnega napora. Tudi sam mora biti za izobraževanje visoko motiviran, sicer vpliva na druge ne bo imel. Pri odpravljanju funkcionalne nepismenosti pridejo v poštev le najbolj kvalitetni učitelji in mentorji. Ta zahteva je težko združljiva s tem, da je to množično izobraževanje odraslih in, da so potrebe v naši družbi velike.

Lektorirala: Alenka Logar-Pleško

OLGA P. DROFENIK
ANDRAGOŠKI CENTER SLOVENIJE

VLOGA SOFINANCERJEV PRI IZVAJANJU PROGRAMOV USPOSABLJANJA ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST

Pri opredeljevanju vloge sofinancerjev moramo upoštevati naslednja izhodišča:

- definicijo funkcionalne pismenosti,
- potrebe odraslih po znanju in spretnostih:
  - . določili smo jih na podlagi definicije,
  - . izhajajo iz izobrazbene in kvalifikacijske strukture zaposlenih delavcev in brezposelnih;
  - . navajamo jih kot ocene, dobljene na podlagi intervjujev z 71 mlajšimi odraslimi, ko smo testirali vprašalnik za merjenje obsega funkcionalne nepismenosti v Sloveniji,
- vsebino in cilje programov Usposabljanja za življenjsko uspešnost (v nadaljevanju programi UŽU).

Na podlagi teh izhodišč smo pripravili evalvacijo izvajanja programov UŽU.

I. IZHODIŠČA ZA OPREDELITEV VLOGE SOFINANCIRANJA

Definicija funkcionalne pismenosti

Funkcionalna pismenost pomeni, da ima posameznik tista temeljna znanja in spretnosti, ki so potrebna za uspešno delovanje v življenju in vključujejo tako potrebe delovnega, družbenega in osebnega razvoja. Zajema:

- razumevanje in uporabo pisnega gradiva (tekstovnega in numeričnega),
- razumevanje in uporabo dokumentov (obrazcev, voznih redov, zemljevidov),
- numeričnost (seštevanje, odštevanje, množenje, deljenje, procentni račun),
- socialno komunikacijo (v družini, v okolju, na delovnem mestu).

Področja, na katerih lahko uspešno delujemo z uporabo temeljnega znanja in spretnosti iz prej navedene definicije, so:

- družina,
- družbeno okolje,
- delovno mesto.

Kot izhodiščno referenco za mejo funkcionalne pismenosti uporabljamo določeno število let šolanja in na tej podlagi je določena zgornja meja za vključitev v programe za odpravljanje funkcionalne nepismenosti končana osnovna šola in največ dve leti v srednješolskem izobraževanju.

Potrebe odraslih po znanju in spretnostih

a) Potrebe, ki so določene na podlagi definicije funkcionalne pismenosti

Na podlagi definicije smo določili temeljna znanja in spretnosti na posameznih področjih.

Znanje in spretnosti na področju pismenosti

- razumevanje in tvorjenje pisanega sporočila o vsakdanjih pojavih in dogodkih iz sveta odraslih, ki so veljavni za večino ljudi,
- razumevanje grafičnega in pisnega sporočila,
- razumevanje pisnega in tabelaričnega sporočila,
- prepoznavanje posameznih delov določenega besedilnega tipa oz njihove vloge v "zgradbi" sporočila,
- razumevanje posameznih besed in iskanje njihovih skupnih lastnosti,
- jezikovna zmožnost spoznavanja podpomenk,
- jezikovno zmožnost prepoznavanja pomena stalnih besednih zvez, pregovorov in zmožnost za njihovo praktično ponazoritev,
- jezikovna zmožnost prepoznavanja pomenskih in oblikovnih razmerij v jeziku,
- jezikovna zmožnost prepoznavanja pomena slovničnih razmerij med stavki, in je izražena z vezniki.

Znanje in spretnosti na področju numeričnosti

Nanašajo na vsa tri okolja - gospodinjstvo, družbeno okolje in na delovno mesto in zajemajo:

- urejanje družinskega proračuna (planiranje nakupov, izračun izdatkov za hrano, stanarino, obleko..., izračun popustov, plačevanje posojil, davkov in drugih stroškov iz vsakdanjih opravil,
- skrb za dom (nakupovanje materialov - ocenitev in izračun ustrezne količine, merjenja, osnovni geometrijski izračuni),
- obvladovanje osnovnega znanja in spretnosti v zvezi z aktivnostmi v javnih službah (izpolnjevanje čekov, kreditnih pol, branje voznih redov...),
- pomnenje pomembnih datumov, obdobjij otrokovega razvoja
- uveljavljanje socialnih pravic,
- izpolnjevanje obrazcev o količini opravljenega dela,
- ugotavljanje, primerjanje in ocenjevanje količine,
- merjenje in pretvarjanje merskih enot.

Naštete aktivnosti zahtevajo obvladovanje naslednjih številčnih znanj in veščin:

- branje in pisanje številk s številko in besedo,
- ocenjevanje količin,
- osnovne štiri aritmetične operacije,
  - . z naravnimi števili dobro ustno računanje (vsaj v obsegu do 100)
  - in pisno računanje (deljenje vsaj z enomestnim deljiteljem).
  - . z decimalnimi števili (enostavni računi),
  - . z ulomki (določanje dela celote in enostavni računi)

- procentni račun,
- poznavanje merskih enot in pretvarjanje,
- reševanje enostavnih življenjskih problemov in računanje s kalkulatorjem.

Znanje in spremnosti v socialni komunikaciji:

- orientacija v novem okolju (kraj, delo, gospodinjstvo, izobraževalne in druge javne ustanove, ...),
- spremščanje in razumevanje javnih medijev,
- poznavanje ustanov kot virov informacij,
- skrb za lastno zdravje (uporaba zdravil, glej študij primerov),
- vključevanje v javno življenje.

Pri določitvi definicije smo se soočili s problemom termina "uspešno" delovanje v okolju. Kaj pomeni izraz nam raziskovalcem, kaj pomeni formalnim družbenim strukturam in kaj pomeni posamezniku, o katerem govorimo. To so tri povsem različna izhodišča, ki pogojujejo tudi različne cilje in poti za doseganje teh ciljev. Ker se zavedamo, da na ta vprašanja zaenkrat še ne bomo mogli odgovoriti oz. jih razrešiti, smo se odločili, da se bomo osredotočili na posameznika:

- na preučevanje okolja, v katerem posameznik dela ali živi (individualne vrednote, interesi, skupinski cilji),
- na preučevanje možnosti za doseganje ciljev,
- na preučevanje izbire, ki jih ima posameznik v svojem delovnem in bivalnem okolju.

V skupini ekspertov smo soglasno sprejeli naslednje cilje, ki naj bi jim sledili pri načrtovanju in izvajanju aktivnosti za funkcionalno opismenjevanje odraslih:

- 1 V spremenjenih okoliščinah je treba razumeti lastni položaj.
- 2 Spoznati, ovrednotiti in aktivirati moramo spremnosti in znanja, ki jih je že osvojil vsak posameznih (spreminjanje lastne vloge in vloge institucij v sistemu).
- 3 Razvijati je treba spremnosti in znanja za nadaljnji razvoj.

b) Izobraženost odraslega prebivalstva

O tem bom spregovorila na kratko, ker prihajate z zavodov in poznate trenutno stanje.

Preglednica: Izobraženost vsega odraslega prebivalstva nad 25 let starosti, ob popisih

	1961	1981	1991
osn.šola*	81,6	59,7	46,5
2-3 s.š.	12,1	22,0	
4-5 s.š.	4,2	10,9	43,0 (sk. s.š.)
viš in vis	2,1	7,4	10,5
skupaj	100,0	100,0	100,0

* vključuje nedokončano in končano OŠ

Vir: Izobraževanje brezposelnih..str.37, 38 za leto 1991

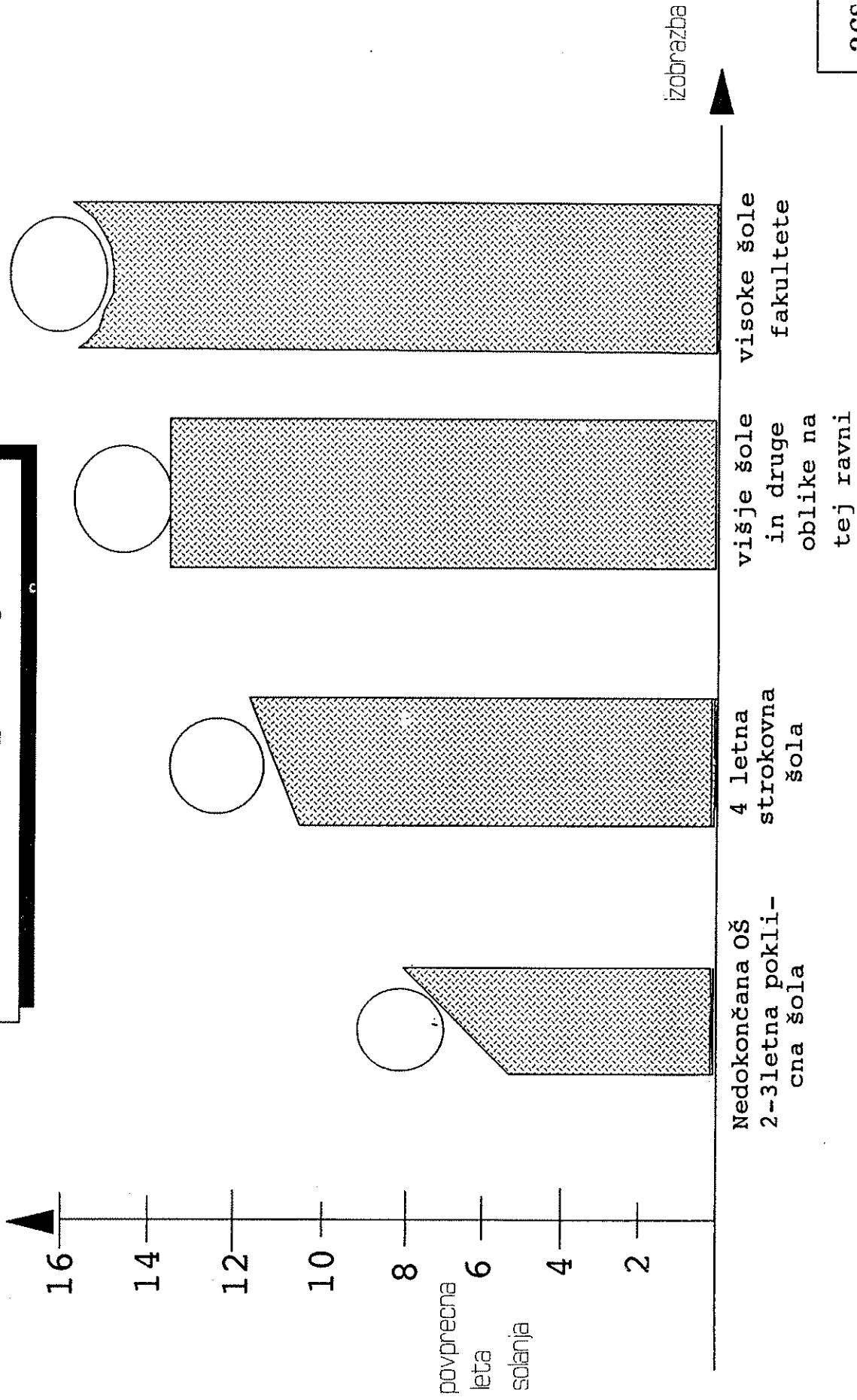
Na podlagi statističnih podatkov lahko ugotovimo, da se od 1961 do 1991 stopnja izobrazbe pri tej populaciji dviguje, vendar pa spremembe ne zadovoljujejo potreb, ki izhajajo iz razvojnih sprememb v Sloveniji.

Glede na funkcionalno pismenost se pojavljajo različne potrebe v izobrazbenih skupinah, ki zajemajo triletne poklicne šole in tudi štiriletne strokovne šole.

Pri vključevanju v UŽU programe imajo prednost mlajši odrasli, ki niso zaključili niti 10 letnega šolanja in ki so brezposelni, čeprav je ob tem potrebno poudariti, da funkcionalna nepismenost ne sovpada nujno s stopnjo izobrazbe; celo med posamezniki, ki imajo zaključeno štiriletno srednjo šolo, najdemo ljudi, ki imajo težave pri obvladovanju temeljnih spretnosti branja, pisanja, računanja in sporazumevanja, kar je posledica njihovega stila življenja in socialnega izvora. Morda niso imeli priložnosti, da bi v šoli pridobljeno znanje in spretnosti uporabljali v vsakdanjem življenju ali pri delu.

Vpliv šolske izobrazbe na "procese pozabljanja" ponazarjamо s sliko na naslednji strani. Izgubljanje strokovne usposobljenosti je najhitrejše pri ljudeh, ki imajo nedokončano osnovno šolo ali končano dve ali triletno poklicno šolo, kar ustreza približno 8-letnemu šolanju. Če živijo ali delajo v okolju, ki ni sposobno za ohranjanje in poglabljanje znanja, hitro pozabijo tudi tisto, kar so se v šoli ali pri delu naučili, pravzaprav je potreben velik napor, da obdržimo "kroglo" na svojem mestu. Proses pozabljanja in zanesljivosti pridobljenega znanja se povečuje z leti šolanja in z višjo stopnjo izobrazbe.

Vpliv šolske izobrazbe na pridobivanje in izgubljanje strokovne usposobljenosti

Za ilustracijo navajamo v nadaljevanju pregled izobrazbene strukture brezposelnih in še posebej brezposelnih mlajših odraslih, kar nam omogoča ocenjevanje potreb za vključevanje odraslih v programe UŽU.

Brezposelnost v letu 1992 po stopnjah izobrazbe

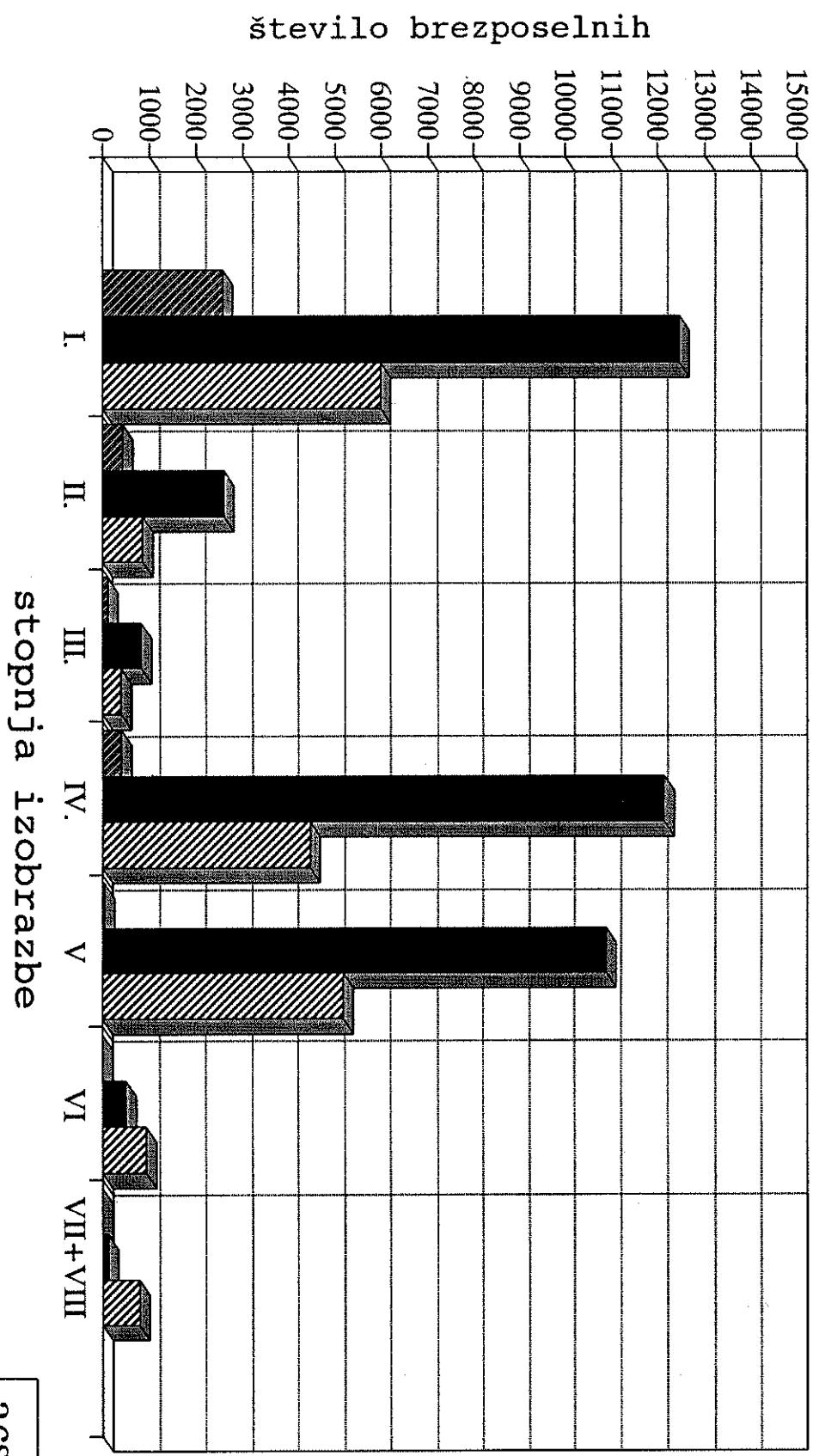
	I	II	III	IV	V
število:	118,224	45,710	7,713	2,211	31,755
% :	100.0	38.7	6.5	1.9	26.9

Vir: Izobraževanje brezposelnih....str. 40.

Slika 2: Število brezposelnih (dec 1992) po izobrazbeni strukturi in starosti

ŠTEVILO BREZPOSELNIH (dec.'92)

po izobrazbeni strukturi in starosti

acs

Slika odslikava izobrazbeno strukturo brezposelnih, ki je značilna za odraslo prebivalstvo po 25-emu letu. Zato je vključevanje brezposelnih v izobraževanje samo eden od kratkoročnih ukrepov pri urejanju trga delovne sile, zviševanje splošne izobrazbene ravni vseh odraslih pa bi moralo spremeljati ne le uresničevanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja, ampak tudi določanje in izvajanje razvojne strategije Slovenije in nacionalnega programa izobraževanja.

c) Ocene potreb na podlagi rezultatov testiranja z vprašalnikom za merjenje funkcionalne pismenosti

Za merjenje obsega funkcionalne pismenosti med mlajšimi odraslimi smo razvili poseben inštrumentarij. V testiranje vprašalnika so bili vključeni mlajši odrasli, stari do 26 let, ki niso zaključili niti 10-letnega šolanja in so bili 6 mesecev ali več prijavljeni na zavodih za zaposlovanje (po statističnih podatkih je takih v Sloveniji več kot 28.000).

Intervjuvali smo 71 mlajših odraslih, 41 iz ljubljanske, najrazvitejše slovenske regije, in 30 iz manj razvite pomurske regije. Testno skupino so sestavljali mlajši odrasli z manj kot 10-timi leti šolanja, kontrolno skupino pa taki, ki so se šolali 11 ali 12 let: 7% testirancev je imelo nedokončano osnovno šolo, 35% končano osnovno šolo, 20% dveletno poklicno šolo, 20% triletno poklicno šolo in 18% končano štiriletno šolo.

Primarni cilj intervjujev je bil testiranje vprašalnika. Ugotovili smo, da ga je treba izpopolniti, ker rezultati niso bili dovolj razpršeni. Kljub temu navajam za ilustracijo odgovore na 8 (od skupno 29) vprašanj, ki nas opozarjajo na to, da problema funkcionalne pismenosti tudi pri nas ni mogoče zanemariti, ko se oblikuje nacionalna strategija razvoja na vseh področjih, ki direktno ali indirektno vplivajo na ta pojav.

V nadaljevanju predstavljamo število pravilnih odgovorov na izbrana vprašanja.

Število testiranih po območjih:

M. Sobota	Ljubljana	Skupaj
30	41	71

A VPRAŠANJA, S KATERIMI SMO NEPOSREDNO MERILI SPRETNOST BRANJA IN RAZUMEVANJA, NA VPRAŠANJA SO UDELEŽENCI ODGOVARJALI USTNO, SPRAŠEVALCI SO NJIHOVE ODGOVORE ZAPISOVALI V VPRAŠALNIK.

1 Testiranci so iskali dve informaciji v voznom redu vlakov: čas prihoda vlaka in trajanje potovanja. Ob tem smo preverjali tudi sposobnost za uporabo avtokarte.

Število pravilnih odgovorov

Potovanje z vlakom	M.	Sobota	Ljubljana	Skupaj
a) čas prihoda		25	30	55
b) čas potovanja		12	21	33
c) razdalja med LJ in KK		8	16	24

2 Branje in razumevanje razpisa za prosto delovno mesto
Testiranci so prebrali razpis in odgovarjali na vprašanja, ki so se nanašala na vsebino oglasa.

Št. pravilnih odgovorov
M. Sob. Lju. Skupaj

d) koliko delovnih izkušenj je potrebnih	22	34	56
e) do katerega datuma morajo oddati ponudbe	18	22	40

B VPRAŠANJA ZA MERJENJE SPRETNOSTI PRI PISANJU IN RAČUNANJU, SPRAŠEVALEC JE PREBRAL VPRAŠANJA SAM ALI PA SKUPAJ S TESTIRANCEM, ODGOVORE PA SO VPISOVALI TESTIRANCI SAMI.

3 Branje slovenskih pregovorov, ki so bili napisani skupaj, brez presledkov med besedami. Prebrati je bilo treba pet takih pregovorov.

Število pravilnih odgovorov
M. Sobota Ljublj. Skupaj

0	1	0	1
1	1	2	3
2	3	3	6
3	3	7	10
4	11	3	14
5	11	26	37

4 Iskanje telefonske številke podjetja Slavnik v imeniku iz koprske omrežne skupine.

Število pravilnih odgovorov
M. Sobota Ljublj. Skupaj

(066) 22 660	13	29	42
--------------	----	----	----

5 Računanje ploščine in obsega pravokotnika ter računanje zmnožka dveh količin. Testiranci so morali izračunati, koliko m² parketa potrebujejo za eno sobo, dolžino okrasnih letev (obseg sobe) in stroške za nakup parketa.

Število pravilnih odgovorov
M. Sobota Ljublj. Skupaj

a) 27,9 m ²	18	28	46
b) 21,4 m	20	26	46
c) 32.085 SIT	19	30	49

6 Testiranec je moral prebrati tečajno listo v časopisu, podčrtati banko, ki najceneje prodaja marke, in izračunati, koliko mark lahko kupijo po tem tečaju za 10.000 SIT.

Število pravilnih odgovorov
M. Sobota Ljublj. Skupaj

a) SKB banka	17	23	40
b) 186 DEM	18	28	46

7 Dve nalogi sta merili spretnost računanja s procentnim računom:

- računanje 15% popusta od zneska 45000 SIT za nakup pralnega stroja
- računanje 12,5% povečanja nadomestila za brezposelne.

Testiranci so morali izračunati znižano ceno za pralni stroj in povišani znesek svojega nadomestila.

Število pravilnih odgovorov
M. Sobota Ljublj. Skupaj

a) nova cena pralnega stroja	10	22	32
b) nova vrednost nadomestila	13	22	35

8 Napisati je bilo treba prošnjo za prosto delovno mesto, ki je bilo objavljeno v časopisu. Omenjeni oglas so udeleženci enkrat že prebrali v prvem delu intervjuja. V prošnji so morali napisati 7 podatkov:

Število pravilnih odgovorov
MS LJ Skupaj

a) svoj naslov	19	33	52
b) naslov podjetja	22	38	60
c) naziv prostega del. mesta	18	34	52
d) svoje ime in priimek	21	36	57
e) datum in kraj rojstva	18	30	48
f) šola (pokl.š smer pekarstvo)	18	37	55
g) število let delovnih izkušenj	21	37	58
h) prošnje piše sam	19	23	42

Na koncu so odgovarjali tudi na vprašanje, ali pišejo prošnje sami.

Intervju ni bil časovno omejen, čeprav naj bi ga končali v predvideni eni uri. Ravno tu pa je prišlo do največjih razlik, in to tako po geografskem kriteriju kot po kriteriju izobrazbe.

Trajanje testiranja (v urah)

Število respondentov po
območjih
M. Sobota Ljublj. Skupaj

a) do 45 minut	3	7	10
a) 0.46 - 1.00	10	18	28
b) 1.01 - 1.15 ure	11	12	23
c) 1.16 - 1.30 ure	5	4	9
d) 1.31 - 2.00 uri	1	0	

Vsebina, cilji in organizacija izvajanja Programa UŽU

Program sestavlja jo naslednji vsebinati sklopi:

- uvodna predavanja za funkcionalno opismenjevanje,
- socialne komunikacije,
- razumevanje ter sestavljanje pisnih sporočil,
- temeljno znanje in temeljne spretnosti na področju računanja,
- izhodišča za delo učitelja.

Udeležencem programi Usposabljanja za življenjsko uspešnost (UŽU programi) pomagajo pri izdelavi življenjskega načrta, ker je od tega odvisna tudi smotrnost in uspešnost njihovega izobraževanja: posameznik analizira svoje možnosti in si prizadeva, da bi dosegel optimalni cilji, ki si ga je samostojno zastavil. Posamezniki si pridobijo spretnosti s področja socialne komunikacije, v medsebojnih odnosih ter za sporazumevanje na delovnem mestu.

Program obsega verbalno in neverbalno sporazumevanje in usposablja za reševanje nesporazumov, ki izvirajo iz neustrezne komunikacije.

Program usposablja za smiselno branje in razumevanje pisnih sporočil (različnih navodil za delo in rabo, sporočil za orientacijo v življenjskem okolju, publicističnih besedil ter leposlovja), oblikovanje ustnih in pisnih sporočil (voščilnic, pisem, različnih dopisov ter opravičil), ter izpolnjevanje obrazcev (za poslovanje z banko ter drugih formularjev).

Sklop računanja usposablja posameznike za načrtovanje družinskega proračuna ter planiranje stroškov za vzdrževanje doma, in za uporabo računskih znani v širšem družbenem okolju.

Vsebina Programa UŽU je zasnovana na problemskih sklopih, ki izhajajo iz temeljnih spretnosti in znanja s področja branja, pisanja, računanja in komunikacije, ki je nujno za uspešno udejstvovanje posameznika v vsakdanjem življenju doma in na delovnem mestu.

Na osnovi Programa UŽU so oblikovani učni listi. Udeleženci jih spenjajo v mapo; mentorji pa jih uporabljajo kot podlogo, ki jo morajo dopolnjevati glede na osebne potrebe in cilje udeležencev in ob upoštevanju značilnosti socialnega okolja, iz katerega udeleženci prihajajo.

Vsebina tega programa je zelo nezahtevna; po naših ocenah dosega jo standardi znanja slovenščine in matematike komaj stopnjo 6. razreda osnovne šole. Programe UŽU bomo v prihodnosti zasnovali po različnih stopnjah težavnosti. Uskladili jih bomo s standardi znanja izbranih predmetov v posameznih razredih osnovne šole in s standardi znanja v srednjih šolah.

Organizacija in izvedba programov Usposabljanje za življenjsko uspešnost

V dosedanji fazi izvajanja projekta smo se ukvarjali samo z eno ciljno skupino - z mlajšimi odraslimi, starimi od 16 do 25 let, ki so bili prijavljeni na zavodih za zaposlovanje; v letošnjem letu pa

začenjamo z drugo ciljno skupino, mlajši odrasli in ženske na ruralnih območjih Slovenije.

Na vsakem lokalnem območju, kjer se dogovorimo za sodelovanje v projektu opravimo sodelavci ACS, Zveze ljudskih univerz, enote zavoda za zaposlovanje in Republiška uprava za pospeševanje kmetijstva naslednje naloge:

- 1 Izberemo in usposabljamo učitelje in vodje aktivnosti.
- 2 Pripravimo učna in študijska gradiva za programe Usposabljanje za življenjsko uspešnost.
- 3 Naredimo usmerjene intervjue z organizatorji programov (sodelavci ljudskih univerz, kmetijskimi svetovalci in svetovalkami).
- 4 Naredimo usmerjene intervjue s svetovalci v uradih za zaposlovanje.
- 5 Naredimo usmerjene intervjue s kandidati za vključitev v program, na enoti urada za zaposlovanje ali na srečanjih, ki jih organizirajo gospodinjske svetovalke.
- 6 Izvedemo eksperimentalne izobraževane programe Usposabljanje za življenjsko uspešnost (doslej na ljudski univerzi Škofja Loka, Murska Sobota in Žalec)
- 7 Učitelji, pripravljalci gradiv in svetovalci se redno dobivamo na strokovnih srečanjih in pripravljamo ter izvedemo seminarje in delavnice za novo skupino svetovalcev in učiteljev
- 8 Spremljamo rezultate: napredovanje udeležencev v samem programu, pomoč pri uresničevanju odločitev o zaposlitvi ali opravljanju plačanega dela, pri vključevanju v organizirane prostočasne aktivnosti ali pri odločjanju o nadaljnjem šolanju udeležencev po končanem programu Usposabljanja za življenjsko uspešnost.

II. EVALVACIJA IZVAJANJA PROGRAMOV UŽU

Evalvacija vedno poteka na treh ravneh in vključuje:

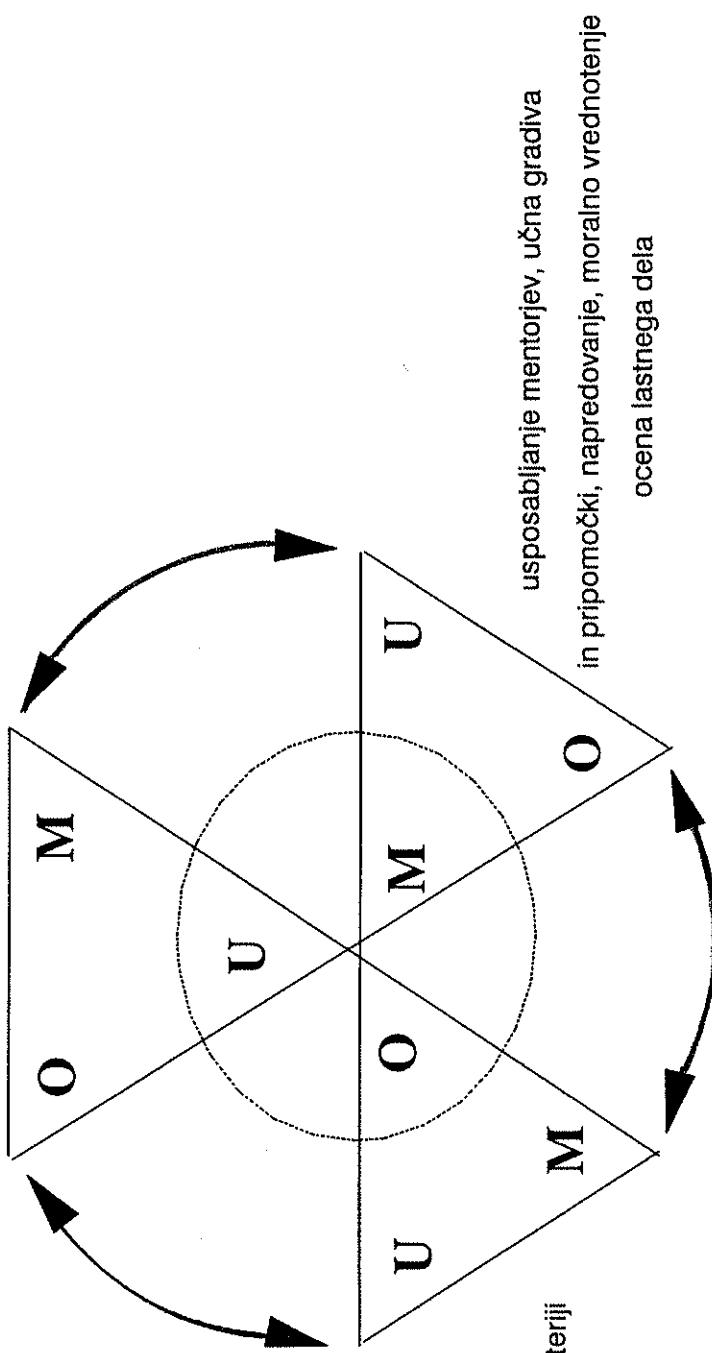
- udeleženca,
- učitelja,
- ustanovo/nosilca/financerja.

Slika 3: Subjekti evalvacije

Subjekti evalvacije

ACS, Deryn Holland, 3., 4. maj 1993

procesi učenja, postavljanje lastnih izob.ciljev,
vrednotenje lastnega napredka, povratne informacije s strani mentorja in organizacije

udeleženec - U
mentor - M
organizacija - O

Instrumentarij, ki ga uporabljamo pri evalvaciji, določajo subjekti; če je težišče evalvacije napredok udeleženca ali delo učitelja, uporabljamo drugačen instrumentarij kot tedaj, ko je težišče evalvacije financer programa. V prvem primeru govorimo o evalvaciji na programske ravni, katere cilj je spoznavanje učinkovitosti učiteljevega dela in spremeljanje udeleženčevega napredovanja. V tem gradivu bomo spregovorili predvsem o evalvaciji, ki je v interesu financerjev, in kjer upoštevamo tudi evalvacijo na programske ravni. Pomembno je, da sprejmemo dejstvo, da so cilji evalvacije različni in si lahko tudi nasprotujejo. Lahko se celo zgoditi, da postane evalvacija sama sebi namen in diktira programiranje ter sam učni proces.

Splošna izhodišča za evalvacijo

1. Metodologija spremeljanja učinkovitosti programov mora upoštevati že utečene načine spremeljanja izobraževalnih programov za odrasle v posameznih službah, ki so zadolžene za spremeljanje načrtovanja in izvajanja izobraževanja odraslih.

2. Programi UŽU dajejo temeljno znanje. Gre torej za osnovno področje izobraževanja in usposabljanja in ne za "želeno", kar pomeni, da morajo programi izhajati iz izobraževalnih potreb udeleženca in ne iz zahtev, ki jih določa program.

3. Z metodologijo spremeljanja morajo biti seznanjeni vsi, ki delajo na tem področju.

4. Med spremeljanjem učinkovitosti in samim izvajanjem programa mora biti vzpostavljeno ravnovesje. Prvo mora delovati kot spodbuda in nikakor ne sme biti ovira za večjo kakovost drugega.

5. Za spremeljanje učinkovitosti programov je treba zagotoviti dodatne vire (denar in čas).

6. Spremljanje učinkovitosti zajema vedno vse tri sestavine:

- inpute (vlaganja):
  - . denar,
  - . strokovne podlage: učna in študijska gradiva; usposobljene učitelje, mentorje in organizatorje; svetovalce; prostore
- proces poučevanja in učenja,
- rezultate poučevanja in učenja.

Izogniti se moramo praksi, da spremljamo samo rezultate. Brez ustreznih vlaganj ni učinkovitih programov.

7. Izraz "ustrezni" moramo natančno opredeliti tako za praktike, kot za oblikovalce politike in ukrepov na tem področju. Pojem zajema kvaliteto in kvantiteto izobraževalnih ponudb in storitev, razporeditev obsega izobraževanja in njegovo usklajenost s potrebami.

8. Financerji programov morajo zagotoviti pogoje za kvalitetne izvajalce programov.

9. Rezultati izvajanja programov so izredno pomembni.

Razvrščamo jih v dve skupini:

- . rezultate, ki kažejo na napredovanje v večinah branja, pisanja, računanja in komuniciranja,
- . rezultate, ki kažejo spremembe v vrednotenju (samega sebe, svojih sposobnosti, okolja ipd).

10. Vsaki dve leti se mora preveriti njihova učinkovitost na nacionalni ravni.

Indikatorji spremeljanja, ki jih določajo zakonski in drugi predpisi

- Področje izobraževanja

Programi UŽU so novost v slovenskem prostoru, zato zakonskih predpisov za njihovo spremeljanje ni, oziroma uporabljajo izvajalci po prosti presoji določila, ki veljajo za nekatere druge programe.

V okviru raziskovalno razvojnega projekta pa smo določili nekaj strokovnih podlag, ki jih morajo izvajalci izpolnjevati, če hočejo izvajati program UŽU.

Dosegli smo soglasje med ACS, ZLUS in sektorjem za izobraževanje odraslih pri MŠŠ o naslednjem:

1. Programi UŽU, ki jih pripravlja ZLUS v sodelovanju z ACS, so podlaga, ki jo dograjujejo učitelji, tako da vključujejo teme iz ožjega lokalnega okolja, od koder prihajajo udeleženci (npr. za pridobivanje spretnosti branja: učitelj izbere avtorja iz bližnjega okolja in tematiko, ki se nanaša na kraje bivanja udeležencev; pri matematiki enako). Programe strukturiramo po zahtevnostnih stopnjah, ki ustrezajo standardom znanja v šolskih programih za mladino.

2. Programe UŽU lahko izvajajo samo učitelji, ki so se za to posebej usposabljali in dobili potrdilo ACS, da so uspešno končali 216-urni program Usposabljanja učiteljev za izvajanje programov usposabljanja za življensko uspešnost.

V lanskem letu je ZLUS začela izvajati eksperimentalne programe v štirih občinah z učitelji, ki so se izpopolnjevali v uvajalnih seminarjih v ACS.

Letos smo začeli usposabljati prvo skupino učiteljev in vodij v 216-urnem programu. Programe UŽU bodo lahko izvajali samo učitelji, ki bodo končali te programe.

3. Na podlagi izvedenih eksperimentalnih programov smo skupaj z ZLUS opredelili tudi kalkulativne elemente za izračun vrednosti programov UŽU in izračunali mejne vrednosti, ki bodo izražene v ceni/uro/na udeleženca.

Indikatorji, ki izhajajo iz narave dejavnosti funkcionalnega opismenjevanja in programov za življenjsko uspešnost

1. Organizacija izobraževanja
2. Velikost skupine
3. Vpisovanje udeležencev
4. Prisotnost udeležencev
5. Cena programa
6. Usposobljenost učiteljev, vodilj, mentorjev
7. Napredovanje udeležencev

Organizacija

Programi se morajo izvajati v krajih, ki so dostopni z javnim prometnim sredstvom in ne smejo biti oddaljeni več kot v dosegu 0,5 (varianca 1) ure od njihovega bivališča. Programe lahko izvajajo izobraževalne organizacije in organizacije, katerih primarna vloga ni izobraževalna, če imajo ustrezno usposobljene kadre.

Velikost skupine

Povprečna število udeležencev v razredu/skupini na enega učitelja je od 7-15. Povprečna velikost se računa na osnovi povprečne prisotnosti, ne pa na številu vpisanih.

Kandidata štejemo kot prisotnega le, če se udeleži vsaj treh zaporednih učnih ur.

Vpisovanje udeležencev

Praviloma se lahko kandidati vključijo v program kadarkoli med letom in ga tudi zapustijo, ko ocenijo, da so uresničili svoje izobraževalne cilje.

Običajno pa se začno izvajati programi jeseni in spomladvi in takrat se tudi prijavi in vključi vanje največ kandidatov.

Prisotnost udeležencev v programih

Slaba udeležba in osip slušateljev pri pouku sta resno opozorilo. Vzroki so lahko različni: prenizko postavljeni izobraževalni cilji, neustrezne metode poučevanja, neprimerena učna in študijska gradiva, itd. Ne glede na to, kateri od navedenih ali podobnih vzrokov je povzročil problem, je nadaljnje izvajanje takega programa izguba časa za udeležence in učitelje. Po finančni plati pa je neupravičeno.

V povprečju mora biti pri pouku prisotnih vsaj 65 % vpisanih slušateljev. Ob začetku programa je treba vse udeležence opozoriti, da je redna prisotnost pri pouku del obveznosti, ki jo sprejmejo ob vpisu v izobraževalni program.

Stroški programa

Stroški programa so pomemben element pri spremeljanju učinkovitosti programov; če so previšoki, povzročajo zmanjševanje obsega tovrstnega izobraževanja, če pa so prenizki, lahko vplivajo na zmanjševanje kakovosti teh programov. Stroškov seveda pri različnih izvajalcih ni mogoče poenotiti, saj uporabljajo različne metode in oblike poučevanja. Še najlažje lahko ugotovimo, ali so stroški

ustrezni, če primerjamo cene učne ure za enega udeleženca. V ceni upoštevamo naslednje stroške:

- plačo učitelja,
- plače organizatorjev, administratorjev in drugega osebja, ki sodeluje pri programu,
- učna in študijska gradiva (dopolnjevanje glede na znanje, stile življenja ter potrebe udeležencev in in značilnosti okolja),
- najnajnejše režijske stroške.
- stroški za izpopolnjevanje učiteljev.

Predpostavka: razvijanje učnih in študijskih gradiv in spremeljanje, stroški za prostore, usposabljanje učiteljev začetnikov in še nekateri drugi niso vključeni, ker se plačujejo posebej in jih štejemo med infrastrukturne stroške iz javnih sredstev na nacionalni ravni.

Vrednost programa izračunamo na podlagi:

- minimalnega obsega ur (v enem tedenu ali več tednih),
- cene izobraževalne ure

Usposobljenost učiteljev, vodilj, mentorjev

Program lahko izvaja samo učitelji, ki se za to delo usposobijo v posebnem programu. Program razvija in izvaja Andragoški Center Slovenije. Program je vključen v letni katalog programov nenehnega strokovnega spopolnjevanja pedagoških delavcev, ki ga izdaja Programski svet za strokovno izobraževanje in usposabljanje pri Ministrstvu za šolstvo in šport in se upošteva pri napredovanju učiteljev.

Napredovanje udeležencev

Napredovanje lahko ocenjujemo na dva načina. Prvi je interen, drugi eksteren. Po prvem udeleženci sami v sodelovanju z učiteljem določijo svoj izobraževalni program in ocenjujejo svoj napredek vsakih 40 ur.

Program je pripravljen tako, da omogoča spremeljanje napredka po vsebinsko zaokroženih enotah. V programih UŽU bomo za tovrstno spremeljanje uporabljali metodologijo g. Deryn Holland, po kateri zberejo učitelji informacije o napredovanju na posebnem sumarnem obrazcu.

Slika 4: Pregled napredovanja

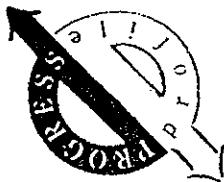
PREGLED NAPREDOVANJA
PROGRESS REVIEW

BRANJE READING   **PISANJE** WRITING   **POSLUŠANJE** LISTENING   **GOVORJENJE SAMOZAVEST** SPEAKING CONFIDENCE

CILJI AIMS	ELEMENTI – PODCILJI ELEMENTS				
	1	2	3	4	5
osenči cilje, ki si jih že dosegel					
osenči cilje, ki si jih že dosegel					
osenči cilje, ki si jih že dosegel					

**KAJ SI
SE
NAUČIL?**

ACS, maj 1993, Deryn Holland
Uspodbujanje učiteljev za
izvajanje UŽU programov

Ta metoda spremeljanja omogoča merjenje napredka pri uporabi znanja in spretnosti pisanja, branja, računanja in komuniciranja pa tudi procese spreminjanja stališč in vrednot posameznih kandidatov.

Nameravamo pa razviti tudi tak način spremeljanja, ki se bo končal z izdajo certifikata. V tem primeru bodo udeleženci skupaj z učiteljem/mentorjem sproti preverjali svoj napredek po zgornji metodologiji, ko pa bodo končali cel program ali pa posamezne njegove dele, bo ocenil njihov napredek še zunanjji ocenjevalec. Udeleženci bodo dobili spričevalo za posamezne predmete v programu. Spričevalo bo veljalo tudi za vse druge programe izobraževanja ali usposabljanja, ki bodo imeli enake standarde znanja kot so določeni v programu za življensko uspešnost.

Če pa posamezni kandidati ne bodo napredovali bosta morala organizator in učitelji poiskati načine, ki bodo omogočili napredovanje udeleženca. Če večje število udeležencev ne bo napredovalo, bo to pomenilo, da je nekaj narobe s programom. Program je uspešen, če napreduje vsaj 80 % udeležencev, ki sodelujejo pri pouku.

Ta metoda spremeljanja omogoča, da lahko določimo napredek v uporabi znanja in spretnosti pisanja, branja, računanja in komuniciranja in procese spreminjanja stališč in vrednot pri posameznih udeležencih.

Osnovni cilj pri spremeljanju učinkovitosti programov usposabljanja za življensko uspešnost je, da omogočimo vsem partnerjem v teh programih (udeležencem, učiteljem, organizatorjem, financerjem, lokalnim administratorjem) relativno objektivno ocenjevanje uspešnosti lastnega dela. To pa je pogoj za izpopolnjevanje kvalitete dela tako praktikov, usmerjevalcev razvoja in oblikovalcev programov za tovrstno izobraževanje.

Za opisani način evalvacije smo pripravili tudi opomnik, t.i.m. čeklisto o tem, katere elemente spremljamo in na kakšen način poteka evalvacija na različnih nivojih.

Opomnik je namenjen nosilcem in financerjem programov s posameznimi območji in iz posameznih organizacij. Lahko ga prilagodimo in uskladimo z že uveljavljenimi načini spremeljanja uspešnosti v drugih programih za odrasle. Pomembno pa je, da pri tem ohranimo vse elemente, ki jih določajo predpisi iz strokovne podlage za te programe.

Opomnik ureja spremeljanje na naslednjih področjih:

- planiranje obsega izobraževanja po teh programih v lokalni skupnosti,
- vire (denar, kadri - organizatorji, učitelji, odgovorni v lokalni upravi),
- izobraževalno ponudbo (z vidika potreb udeležencev in lokalne skupnosti),
- izvajanje programa,
- kadre,
- sintezni pregled.

OPOMNIK**I. PLANIRANJE OBSEGA IZOBRAŽEVANJA**

1. Ali obstaja v občini načrt za izobraževanje v programih UŽU?
2. Ali ima razvojni načrt občine podan obseg izobraževalnih potreb za UŽU; ali so v letnih načrtih določena finančna sredstva za izvajanje programov?
3. Koliko odstotkov potreb po UŽU pokriva finančni načrt občine?
4. Ali ima izobraževalna organizacija načrt za razvoj dejavnosti na področju UŽU?
5. Ali je v izobraževalni organizaciji določeno, kolikšen del svoje dejavnosti namenja področju UŽU?
6. Ali ima organizacija kvantificiran cilj o vključitvi odraslih v programe UŽU?
7. Ali ima organizacija predpisano evalvacijo?
8. Ali ima organizacija zapisane smotre in cilje programov UŽU?
9. Ali so bili cilji in smotri določeni v soglasju z udeleženci?
10. Ali so s cilji in smotri seznanjeni tudi financerji, vodilni delavci, učitelji in udeleženci?
11. Ali preverjate cilje vsaj vsaki dve (tri) leta skupaj z vsemi, ki se srečujejo v teh programih?
12. Ali so v ciljih upoštevana tudi načela enake dostopnosti?
13. Ali vsaj enkrat letno poročate o tem delu?

II. VIRI

1. Ali obstajajo namenska sredstva za UŽU?
2. So programi za udeležence brezplačni?
3. Ali deluje vsaj 1 izobraževalna organizacija na ... (30.000 ali 50.000) prebivalcev, ki izvaja programe UŽU?
4. Ali imate v občini specialista, svetovalca ali koordinatorja za to področje?
5. Kakšen je status specialista (položaj, vrednotenje in vpliv)?
6. Ali imajo organizatorji UŽU potrebno specialistično znanje, ki so ga pridobili v posebnih programih za to področje?
7. Ali delajo poln ali le del delovnega časa (kolikšen del)?
8. Ali upoštevate priporočilo o številu udeležencev v razredu?
9. Ali v ceno za udeleženca vračunavate tudi učna gradiva?
10. Ali imate na enega redno zaposlenega organizatorja tudi enega redno zaposlenega administratorja ali koordinatorja za programe UŽU?
11. Kakšne stroške plačujete zunanjim sodelavcem (plačilo za poučevanje, pripravo, potne stroške ipd.)?
12. Kakšni so povprečni stroški na uro na udeleženca (glej spredaj, kaj pri izračunu upoštevate)?

III. IZOBRAŽEVALNA PONUDBA

1. Ali ponudba izobraževanja zadovoljuje cilje specifičnih skupin v lokalnih skupnostih?
2. Ali so udeleženci vključeni v program vsaj 4 ure na teden?
3. Ali izvajanje programov UŽU poteka vsaj 46 tednov na leto?
4. Ali študenti lahko izberejo vsaj dva različna tipa učnih možnosti (skupina, učenje v parih)?
5. Ali je 40 % ponudbe programov UŽU dostopne odraslim, ki ne obvladajo spretnosti branja, pisanja in računanja ter sporazumevanja za vsakdanjo rabo?
6. Ali je v določeni regiji dovolj programov oziroma mest v programih UŽU glede na izobrazbeno strukturo prebivalcev in glede na delež brezposelnih s tega območja?
7. Ali ima vsaj 70 % udeležencev programa dostop do ponudbe najrazličnejših učnih materialov?
8. Ali so udeleženci vsaj 65 % prisotni v programu UŽU?
9. Ali je vsaj 80 % udeležencev programa napredovalo in ali je možno izmeriti napredek v zadnjem letu?
10. Ali je vsaj 75 % teh študentov doseglo certifikate oziroma kvalifikacije v zadnjem letu?
11. Ali je manj kot 15 % udeležencev (v zadnjih dveh letih) zapustilo program, ker niso bili zadovoljni z izvajanjem?
12. Ali obstaja tesna povezanost med izvori izobraževanja na določenem območju (knjižnica, lokalni časopis, krožki, zbori in druge ustvarjalne skupine), vključno z drugimi ponudniki usposabljanja za UŽU?
13. Ali je vsaj 80 % ponudbe oblikovane tako, da jo je možno popravljati/modificirati?

IV. IZVAJANJE PROGRAMOV

1. Ali potencialni novi udeleženci opravijo intervju preden začnejo z usposabljanjem?
2. Ali udeleženci obvladajo spretnosti preden se začnejo usposabljati?
3. Ali imajo udeleženci možnost vpogleda v rezultate dosežkov?
4. Ali je razpoložljiv učni material enako primeren glede na starost in spol?
5. Ali se za vsakega udeleženca izdela individualni učni plan?
6. Ali vodje skupin uporabljajo pisne učne plane in ali zapisujejo delo vsake učne ure, ali imajo za vsako učno uro napisano učno pripravo in ali po vsaki učni uri zapišejo, kaj so predelali?
7. Ali udeleženci programa soodločajo pri končnem oblikovanju programa?
8. Ali je udeleženec po 40 učnih urah dosegel napredek?
9. Ali vodje skupin spremljajo zapise udeleženčevega napredovanja?
10. Ali je napredek rezultat procesa skupnega vlaganja dela udeleženca in vodje skupine?
11. Ali je rezultat, ki kaže napredek udeleženca, dostopen in na vpogled udeležencem, ki jih zadeva?
12. Ali imajo udeleženci možnost, da se obrnejo na svetovalce ali vodje, ki so jim na razpolago?
13. Ali je pomoč/podpora, ki je zagotovljena udeležencem v okviru UŽU, zagotovljena tudi pri nadalnjem izobraževanju ali pri izobraževanju v okviru drugih programov oz. kurzov?

V. KADRI

1. Ali vodje skupin (plačani in prostovoljni) odražajo socialno strukturo lokalne skupnosti?
2. Ali plačane vodje skupin in prostovoljce intervjujajo in izberejo pred začetkom izvajanja programa?
3. Ali imajo plačani vodje skupin in prostovoljci jasno predstavo o svoji vlogi in odgovornosti, predno začnejo z delom v programih UŽU?
4. Ali ostaja določen delež vodij v okviru programa vsaj eno leto (priporočljivo 85 %)?
5. Ali ostaja določen del (vodij, prostovoljcev) v okviru programa vsaj eno leto?
6. Koliko znaša delež sredstev v okviru proračuna, ki je določen za razvoj kadrov in za vsakoletno izobraževanje oz. usposabljanje?
7. Ali usposabljanje plačanih vodij poteka med delovnim časom?
8. Ali zahtevajo, da se plačani vodje in vodje prostovoljci usposabljajo pred začetkom programa določeno število ur?
9. Ali so redno zaposleni vodje upravičeni do usposabljanja v obsegu določenega števila ur letno?
10. Ali vsi vodje, ki so plačani in niso zaposleni za polni delovni čas izkoristijo priložnost za usposabljanje, ki obsega določeno število ur letno?
11. Ali vodje, ki niso zaposleni za polni delovni čas temveč za določeno število ur na teden ter vodje prostovoljci izrabijo priložnost za usposabljanje, ki obsega določeno število ur v programih?

Uporabljeni viri in literatura:

1. Evaluating effectiveness in Adult Literacy and Basic Skills, An Albsu Good Practice Document, Albsu London 1991
2. Open Learning Centres, Albsu September 1991
3. Quality Education and Training for the Unemployed, A Manual for Planners and Managers in Furhter Education, Further Education Unit, London 1992
4. Program Usposabljanje učiteljev za izvajanje programov usposabljanja za življenjsko uspešnost, drugi modul Metodologija spremeljanja udeležencev programov Usposabljanje za življenjsko uspešnost, Deryn Holland, ACS 1993
5. Tanja Vilič Klenovšek: Izobraževanje brezposelnih kot del strategije rasti izobraženosti prebivalcev Slovenije, v: Izobraževanje brezposelnih: Zbornik I. del, str. 30 - 47, ACS Izobraževanje odraslih, Zbirka Nove poti, Ljubljana 1993.
6. Olga P. Drofenik: Funkcionalna pismenost med mlajšimi odraslimi v Sloveniji, v: Izobraževanje brezposelnih: Zbornik II. del, str. 575 - 579, ACS Izobraževanje odraslih, Zbirka Nove poti, Ljubljana 1993.
7. Olga P. Drofenik, Angelca Ivančič: Temeljno izobraževanje odraslih, v: Poročilo o pomembnejših aktivnostih projekta Izobraževanje odraslih kot dejavnik razvoja Slovenije v letu 1991, 27:45, Pedagoški inštitut, Ljubljana 1991
8. Funkcionalno opismenjevanje odraslih v Sloveniji, Andragoški center republike Slovenije, Poročilo o poteku dela v letu 1992, Ljubljana 1992.
9. Zavod Republike Slovenije za družbeno planiranje (1990). Analiza razvojnih možnosti republike Slovenije 1991-1995. Ljubljana
10. Informacija o gibanju zaposlovanja in brezposelnosti v drugem tromešecu 1992. Republika Slovenija Ministrstvo za delo, Republiški zavod za zaposlovanje.
11. Skupina avtorjev. (1991) Kvaliteta življenja 1984-1991, 3 Ljubljana. Center za družbeno blaginjo.

Lektorirala: Alenka Logar-Pleško

Mag Katja Dovžak, ZLUS

**PREDSTAVITEV PROGRAMA USPOSABLJANJE
ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST (v nadaljevanju UŽU)**

1. VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI SMOTRI

- a) Pridobivanje splošne razgledanosti ter razvijanje spretnosti in znanja na področju sporazumevanja (razumevanje in tvorjenje ustnih in pisnih sporočil) in računanja.
- b) Vplivanje na nekatere psihosocialne značilnosti (razvoj osebnosti in zviševanje osebne avtonomnosti) posameznikov v skupini.

2. PREDSTAVITEV VSEBIN PROGRAMA

Program UŽU izhaja iz doživljajskega sveta oseb, vključenih v program. Vsebine programa zajemajo preproste teme iz vsakdanjega življenja: družina, družbeno in delovno okolje, kultura, narava, politika ipd.

Izobraževanje funkcionalno nepismenih je izrazito delovanje od spodaj navzgor, od opazovanja množice in posameznika. Izhaja iz konkretnih vzgibov in potreb ljudi, katerim je namenjeno.

Učna gradiva so pripravljena, vendar jih vodje skupin sproti prilagajajo in dopolnjujejo. Splošni standardni učbeniki niso uporabni. Odpravljanje funkcionalne nepismenosti je bolj kot ostalo izobraževanje odraslih prilagojeno ljudem, vključenim v program.

2.1. UVODNE ANIMACIJE UDELEŽENCEV

Okvirno število ur: 5

Vzgojno-izobraževalni cilji:

- Animirati udeležence za osebni razvoj in napredovanje.
- Ugotoviti pričakovanja udeležencev v programu UŽU.
- Predočiti vrednost pričakovanja udeležencev.
- Pomagati udeležencem analizirati lastno stanje, znanje in realne možnosti v okolju.
- Ugotoviti, katero znanje je potrebno pridobiti za doseg ciljev.
- Načrtovati, kako tako znanje pridobiti.
- Svetovati udeležencem, kako in s kakšnimi sredstvi si lahko pomagajo pri premagovanju ovir.

2.2. SPILOŠNA RAZGLEDANOST

Okvirno število ur: 15

Vodja skupine skozi vsebino programa povečuje splošno razgledanost udeležencev.

Vsebina:

- Zdrava prehrana
- Bolezni
- Vzgoja
- Geografija
- Načrtovanje družine
- Kontracepcija
- Prosti čas
- Orientacija v prostoru
- Aktualni dogodki
- Kulturne ustanove ipd.

2.3. USPOSABLJANJE ZA SPORAZUMEVANJE V RAZLIČNIH DRUŽBENIH OKOLIŠČINAH

Okvirno število ur: 40

a) Sporazumevanje med ljudmi

Vzgojno-izobraževalni cilji:

- Razložiti smisel sporazumevanja med ljudmi.
- Predstaviti razlike vrste sporazumevanja.
- Opozoriti na razlike med učinkovitim in neučinkovitim sporazumevanjem.
- Spodbuditi k aktivnemu poslušanju in natančnemu izražanju.
- Odpravljati zadržanost, anonimnost in strah pred izpostavljanjem ter javnim nastopanjem.

Vsebina programa:

- Kaj onemogoča učinkovito sporazumevanje med ljudmi?
- Medsebojno sporazumevanje: v zasebnosti, v javnih in poljavnih okoliščinah.
- Sporazumevanje po različnih kanalih.

b) Sporazumevanje v družini

Vzgojno-izobraževalni cilji:

- Pokazati pomembnost učinkovitega sporazumevanja v družini.
- Pokazati tipične primere nesporazumov in opozoriti na možnost za njihovo razreševanje.
- Opozoriti na težave pri sporazumevanju generacij.

Vsebina programa:

- O čem se pogovarjajo v družinah?
- O težavah, neuspehih, intimnostih in podobnem se pogovarjamo samo z ljudmi, ki jim popolnoma zaupamo.
- Izrečena beseda je balzam ali nož.

c) Sporazumevanje v delovnem okolju

Vzgojno-izobraževalni cilji:

- Prikazati pomen učinkovitega medsebojnega sporazumevanja v delovnem okolju, kar vpliva na dobre medsebojne odnose in učinkovito delo.
- Razložiti delovanje nekaterih služb v organizaciji in sporazumevanje z njimi.
- Razložiti pojav neformalnega vodje in odnos okolja do njega.
- Spoznati in usposobiti za uporabo tehničnih pripomočkov za sporazumevanje.
- Naučiti reševati in zmanjševati konfliktne situacije.
- Naučiti se postaviti zase.

Vsebina programa:

- zaposlen človek preživi nekako tretjino svojega življenja v delovnem okolju (tretjino ga prespi, preostanek pa prebije v družini ali v svoji družbi). Za uspeh v življenju je uspešnost na delovnem mestu odločilnega pomena. O tem pa ne odloča samo delovna sposobnost, marljivost, prizadevnost ipd., ampak tudi sposobnost sporazumevanja s sodelavci: nadrejenimi in podrejenimi.

2.4. RAZUMEVANJE IN TVORJENJE USTNIH IN PISNIH SPOROČIL

Okvirno število ur: 30

Vzgojno-izobraževalni cilji:

- Smiselno brati in razumevati pisno sporočilo, uspostaviti lastno stališče in povezovati s svojimi izkušnjami.
- Oblikovati ustna in pisna sporočila v najbolj pogostih življenjskih situacijah.
- Izpolnjevati obrazce, ki so najbolj tipični v vsakdanjem življenju.
- Izbirati ustrezna jezikovna sredstva glede na okoliščine.
- Uporabljati knjižno gradivo.

Vsebina programa:

- a) Smiselno branje in razumevanje pisnih sporočil
  - navodila za delo,
  - navodila za rabo (zdravila, gospodinjski aparati, hrana)
  - sporočila za orientacijo v prostoru (zemljevid, načrt mesta, vozni red),
  - publicistična besedila (vest, poročilo, intervju, reportaža, obvestila, oglas, razpis, vremenska napoved, devizni tečaji),
  - leposlovje (pesmi in krajši odlomki).
- b) Tvorjenje ustnih in pisnih sporočil

- voščilnica	- prošnja
- dopisnica	- življenjepis
- pismo	- poročilo
- telegram	- pritožba
- opravičilo	

c) Izpolnjevanje obrazcev

- poslovanje z banko:
  - * čeki
  - * obrazec za dvig s hranilne knjižice in polog nanjo
  - * interni nalog za gotovinsko vplačilo
  - * splošna položnica
  - * obrazec za dvig z žiroračuna
  - * obrazec za dvig deviz in polog deviz
- poslovanje s pošto:
  - * potrdilo o sprejemu pošiljke
  - * telegram
  - * poštna nakaznica
  - * paketna sprejemnica
- prijava za vpis v šole in tečaje
- vloga za uveljavitev socialnovarstvenih pravic
- napoved za odmero dohodnine
- najemna pogodba
- kupoprodajna pogodba

č) Knjižnica, knjiga, učbenik

- navajanje na učenje iz različnih virov (učbeniki in druga knjižna dela)
- obisk knjižnice

2.5. TEMELJNO ZNANJE IN SPRETNOSTI NA PODROČJU RAČUNANJA

Okvirno število ur: 30

Vzgojno-izobraževalni cilji:

- Premagati strah pred matematiko.
- Prikazati, kako uporabimo znanje računskih operacij pri računanju družinskega proračuna.
- Usposobiti udeleženca za reševanje vsakodnevnih problemov v domačem okolju.

Vsebina programa:

- Znanja in spremnosti na področju računanja se nanašajo na:
spoznavanje kvantitativnih razmerij, abstraktno in logično mišljenje, percepcijo količin, temeljne matematične operacije, spremnosti, prvi vpogled v princip računalnika.
Navedena znanja in spremnosti bo udeleženec uporabljal v:
* družini
* družbenem okolju in
* na delovnem mestu.
- Matematična znanja in spremnosti s pridom uporabljamo v vsakdanjih opravilih (nakupovanje, urejanje stanovanja in vrta, plačevanje posojil in davkov, urejanje družinskih izdatkov in druge). Omogočajo nam, da samostojno načrtujemo družinski proračun in ekonomično gospodarimo.

**Vloga svetovalcev za zaposlovanje
pri odkrivanju problema in
usmerjanju brezposelnih
v programe usposabljanja
za življenjsko uspešnost.**

Stična točka in razlog temu srečanju so mladi brezposelni in obenem funkcionalno nepismeni s praviloma nedokončano osemletko. Zaposlovalcem na Zavodih za zaposlovanje so zato, ker so težko zaposljivi, problem posebne vrste; Andragoškemu centru in vsem, ki se ubadajo z UŽU programi pa izziv. So bolj ali manj oblikovane osebnosti, ki bi jih žeeli usposobiti za življenje. (Trditev, da so tudi oblikovane osebnosti kdaj potrebne usposabljanja za življenje, vključuje zgolj navidezno nasprotje.) Če bo usposabljanje uspelo, bodo lažje zaposljivi. Več ko bo za življenje usposobljenih, manj bo problemov, uspešnejša bo družba kot celota. To je skupni interes.

Dejstvo, da gre za ljudi, ki so šolanju na nek način pač dali slovo, opozarja na prvo oviro našemu skupnemu prizadevanju: težko jih je pridobiti za ponovno "šolanje". Odpor je toliko večji, ker nikomur ni mogoče obljuditi, da uspešno zaključeno usposabljanje v UŽU programu pomeni zagotovljeno zaposlitev. Naslednji dve oviri sta tudi na njihovi strani. Prva izvira iz stereotipne predstave o "šoli", kjer se *moraš učiti* stvari, ki *jih ne boš v življenju nikoli potreboval*, kjer se učitelji *izzivljajo z ocenjevanjem* in terjajo *nesmiselno disciplino*. Razen tega pa - in to je naslednja ovira - nihče rad (niti samemu sebi) ne prizna, da je stanje, v kakršnem je, *kakorkoli sam zakrivil*.

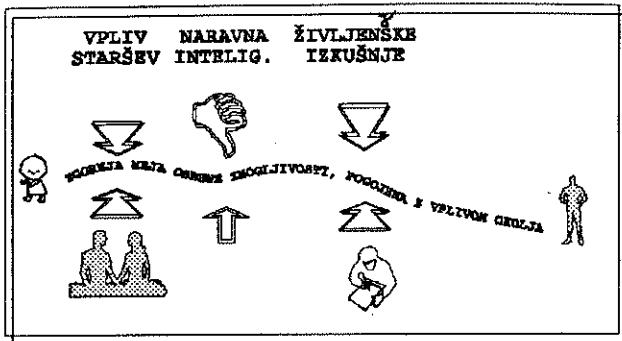
Razumljivo je torej, da ti ljudje ne stojijo v vrstah pred izobraževalnimi institucijami. Tudi jih ustreznost vabilo po posredovanju običajnih sredstev obveščanja ne doseže že samo zaradi omejene pismenosti.

Kako jih povabiti, kako prepričati, da jim manjka prav nekaj osnovnih znanj in veščin, pa vera vase in dejavnost?

Naš razgovor in skupni trud sta namenjena temu, da bi *zaposlovalci*, ki imate s temi ljudmi takorekoč z zakonom zagotovljen stik, *odigrali vlogo povabitelja in navduševalca*.

Za uspešno opravljanje te naloge bi morali te ljudi toliko *spoznati*, da bi vsaj zaslutili, *zakaj so bili doslej neuspešni*, morali bi *jih prebuditi*, jim *ustvariti vizijo*, *zbuditi željo* in *nakazati pot*.

To bi morali hoteti!

DIAGNOZA?

Izhodišče zamisli, ki naj razreši zgoraj zastavljeno nalogu, je teza, da enak človeški material (prijene psihofizične lastnosti) zaradi vpliva okolja (družine, šole, družbe), v enakih ali povsem primerljivih okoliščinah enkrat uspe, drugič zataji. Drugače povedano: Na odraščajočega človeka utegne okolje vplivati tako usodno, da mu bodisi odpre ali zapre vrata do življenskega uspeha. Vsi iz tega razloga neuspešni imajo nekaj upanja na uspeh le takrat, ko (največkrat s tujo pomočjo) uspejo izločiti negativne vplive iz dobe odrasčanja in popraviti posledice. Zato kaže že pri prvem stiku vložiti nekaj napora v odkrivanje morebitnega vzroka. Dobro se zavedam težavnosti in odgovornosti te naloge. Potrebno bi bilo znanje in izkušnje psihoterapevta. Pa vendar. Ljudje so tu. Kako jim lahko pomagamo?

STARŠI

Otroku, ki naj odraste v zrelo osebnost, zmožno obvladati vsakršno življensko situacijo, morajo starši privzgojiti nekaj odločajočih sposobnosti.

Na prvem mestu je sposobnost samoobvladovanja. Gre za razliko med *samodejnim ravnanjem*, ki ga pogojuje zadovoljevanje doživetih potreb in *svobodnim odločanjem*, kdaj in v kolikšni meri bomo katero od potreb zadovoljili. V praksi so to drobnarije: Ali pojesti sendvič četrт ure pred kosilom, četudi je lakota očitna? Kdo naj se prvi gunca na gugalnici, jaz ali moja mlajša sestra? Otrok, ki se ne nauči obvladati v podobnih malenkostih, se ne zna obvladati tudi ko je odrasel. Posledice so usodne.

Vzgojo v samoobvladovanju starši otrokom *posredujejo z zgledom, ne z besedami*. Zato so otroci staršev, ki se brez sramu prepirajo ali celo pretepajo, ki se ne obvladujejo, praviloma tudi sami neobvladani. Otrok v mladosti nima razen staršev nobenega "metra", s pomočjo katerega bi izmeril, kaj je prav in kaj ne, kaj je dobro in kaj slabo. V starših vidi vzor. Če v vzoru odkriva neskladje med besedami in dejanji, če opaža nedoslednost v delovanju, je zmeden, brez jasne usmeritve.

Pri vzgoji je zelo pomemben *občutek vrednosti*, ki ga starši vzbujajo pri otroku, ko se mu veliko posvečajo (pogosto in dovolj dolgo). *Iz občutka vrednosti izvira tudi občutek varnosti*. "Če sem jima dragocen, me ne bosta zapustila", tako čuti otrok, ki nekako "ve", da mu je za fizični obstoj potrebno "gnezdo" z roditeljem. Oba: občutek vrednosti in občutek varnosti spodbujata razvoj samoobvladovanja.

Druga sposobnost, ki bi si jo moral pridobiti že otrok, je **pripravljenost sprejeti svoj del odgovornosti**. Življenje je takšno, da to terja od vsakega človeka. Tu gre na eni strani za *resnicoljubno in trezno presojo vzrokov in učinkov*, kar privede do sklepov: za to sem odgovoren, ali za to res nisem odgovoren, na drugi pa za dejstvo, *da gre sprejemanje odgovornosti z roko v roki s svobodo*. Šele, ko smo sposobni odgovornosti, smo svobodni v izbiri.

Tretja sposobnost je spoznavanje resnice in nenehen trud v tej smeri. Če opredelimo resnico kot skladnost lastnega prepričanja z dejanskim stanjem, (filozofske spoznavnoteoretične probleme tu zanemarimo), potem je jasno, da *samo resnica omogoča izbiro ustreznih življenskih odločitev*. Nenehno iskanje in preverjanje resnice pa je naporno delo. Toliko bolj, ker utegne biti resnica kdaj neprijetna tudi za iskalca samega. Zato mnogo ljudi gradi svoj pogled na svet le kratek čas. Zgradijo ga in ga, ne da bi ga popravljali in dopolnjevali, uporabljajo vse življenje. Ampak otroški pogled na svet pač ne more ustrezati odraslemu. Ko govorimo o resnici in odnosu do nje, moramo omeniti še *sprejemljivost za kritiko*, ki v osnovi pomeni pripravljenost sprejeti resnico ne glede na posledice.

Slednja od štirih sposobnosti, ki naj si jo pridobi že otrok, je **sposobnost izbiranja na osnovi tehtanja**, ko iščemo ravnotežje med nasprotajočimi si potrebami, željami, cilji. To je odločilna sposobnost, ki zagotavlja, da človek ne postane ozek formalist, marveč zna oceniti vrednost in pomembnost, se kdaj čemu odreči, drugič veselo uživati.

Otrok, ki obvladuje naštete sposobnosti je discipliniran v dobesednem pomenu besede: Naučen je spopasti se z življenjem. (Discipulus pomeni v latinščini *učenec*).

Vsekakor bi torej kazalo zvedeti nekaj o mladosti in doživetjih v zvezi s starši.

ŠOLA

Šola je za družino praviloma najbolj pomemben dejavnik pri osebni rasti mladostnika. Ker so kandidati za UŽU programe prenehali šolanje, *imajo za to razloge*. Nemara tudi *negativne izkušnje z močnim čustvenim nabojem*. Če želimo uspešno ponuditi sodelovanje v UŽU programu, moramo pač vedeti, kako je bilo s kandidati v šoli. Šele potem bomo znali *predstaviti UŽU program kot nekaj bistveno drugačnega*. Nekaj, kar je neposredno povezano z življenjem, vsak dan uporabno, brez zoprnosti, ki jih poznajo iz šole, *ocen, ukorov, graj ipd.*

ŠIRŠE OKOLJE

Pri oceni vplivov širšega okolja moramo biti pozorni na dvoje: *morebitne negativne izkušnje v okolju* na eni strani in na drugi *na izbiro okolja*, v katerem se kandidati kot neuspeli sedaj dobro počutijo, nekaj veljajo, imajo določen vpliv in jih na nek način zadovoljuje. Predvsem slednji vidik je pomemben, ker bo to *okolje nasprotovalo* sodelovanju kateregakoli svojih članov v UŽU programu. Odločitev enega za usposabljanje vnaša nemir med ostale, znova budi že "pozabljene" misli in opuščene iluzije. Skupini grozi, da se ji posameznik iztrga in prestopi v višjo socialno skupino.

ZDRAVLJENJE?

PREBUJENJE

O stanju in značilnostih funkcionalno nepismenih je bilo veliko povedanega in zapisanega. V zvezi s tem želim opozoriti le na en vidik stanja, v katerem so takšni mladi ljudje. V premislek zastavljam vprašanje: *Kakšna perspektiva se jim odpira v nadalnjem življenju?* Rožnata pač ne. Nikakor ne takšna, o kakršni bi bilo vredno sanjati. Vse življenje bodo skušali skrivati svojo manjvrednost (pomanjkljivo pismenost), to jih bo omejevalo v družbi, pri iskanju zaposlitve, pri izbiri življenskega druga, pri zaslužku itd. *Nič tistega, na kar bi smeli upati.* Če sprejmemo trditev, da je upanje odprtost v prihodnost, se moramo vprašati, ali tistem, ki se jim v prihodnosti nič ne odpira, ostane samo obup (ob up ali brez up)? Nasprotje od upanja je obup, ki vidi pred seboj vsa pota zaprta. Življenje v obupu je brezizhodno. *Kaj je torej z ljudmi, ki "nimajo" prihodnosti, torej ne upanja, pa kljub temu živijo.* Edina možna razlaga je, da le životarijo. Da živijo v nekakšnem polsnu, v katerem se izogibajo jasnemu spoznanju o svojem stanju. Na nek način spijo. Med "spanjem" se hranijo s sanjami, ki rišejo

njihov svet kot sprejemljiv, svet z lastnimi od ostalih neodvisnimi vrednotami in sotrpini, ki jim nekaj pomenijo. To je neke vrste omama (pijanost).

Izhod iz takšnega sveta je prebujenje. To je boleče srečanje z resnico, ki se razkrije, ko se ti ljudje postavijo v širši okvir, se primerijo z uspešnimi ljudmi. Kakor nas zaščemi v očeh, ko se prebudimo v sončno jutro, tako je tudi *spregleданje teh mladih boleče*. Temu se preprosto ni mogoče izogniti. Ob tem pa nikakor ne smemo pozabiti, *da pomeni obup zožitev obzorja*, ki ne kaže več nobenih možnosti razen tiste, ki se je pravkar zaprla. **Nasproti temu moramo postaviti upanje: razširiti zavest, pokazati pot v novo življenje.** Če bi to prezrli in ne nakazali vizije, zbudili upanja, bi se igrali z usodno posledico obupa, izničenjem življenskega smisla, ki logično vodi v nasilni konec.

VIZIJA PRIHODNOSTI

Videnje cilja vzbuja tek, budi željo. *Jasneje ko cilj vidimo*, močnejša je želja in *bližji ko se nam zdi*, bolj smo nestrpni. Ko je želja dovolj močna, se podamo na pot pod pogojem, da smo svoje možnosti ocenili pozitivno.

Iz povedanega jasno izhaja prilika, ki se zaposlovalcu ponuja, ko pride v stik z mladim do zdaj neuspešnim brezposelnim. Ko mu natrese resnic o njegovem položaju - ga skuša prebuditi, mu v nadaljevanju *nariše živopisno podobo uspeha*, ki se mu ponuja.

Uspešno risanje vizije predpostavlja izpolnitev nekaj pogojev.

- Najprej mora biti *vizija posamezniku prilagojena*. Le tako je lahko možna, verjetna. Le takšna dopušča prizadetemu oceno: "To je meni dosegljivo". Zato je tudi s tega vidika potrebno najprej zbrati nekaj podatkov.

- Predstavljena mora biti zares živo. S podrobnostmi, časovnim okvirjem, sugestivno, torej doživeto. *Kredibilnost predstavljalca je pogoj za delovanje ponujene vizije*.

- Le težko bo predstavljena vizija prepričala, če ne bomo v *pripoved vpletli nazornih, prepričljivih primerov* ljudi, ki so uspeli z enake ali še slabše startne pozicije.

- Vizija naj bo *rožnata alternativa brezupnemu stanju* iz katerega prizadeti želi in hoče ubežati. *Kdor namreč dovolj želi tudi hoče*, kar pomeni, da *zastavi vse svoje moči in sposobnosti za to, da uspe*.

Kakor logičen zaljuček se ponuja predlog za sodelovanje v UŽU programu.

Dodatni razlogi so: brezplačno, skupaj s sebi enakimi, na prijeten način. Seveda so potrebna tudi čisto določna obvestila o načinu vključevanja, kraju in času.

Zaposlovalci ste danes že močno obremenjeni z delom. Vse povedano pa meri samo še na povečevanje obsega vašega dela. Ker vzporedno s tem nihče ne obljublja tudi materialne stimulacije, je vaše dodatno prizadevanje pogojeno samo z vašo zavestjo, da so pred vami ljudje, ki potrebujejo pomoč, ki si zalužijo življenski uspeh, da je to pomembno tudi za Slovenijo in Slovence, da je to vaš prispevek za naš boljši, bolj vesel in lepši jutri (kar vse ni mišljeno kot fraza).